Літаратурная Беларусь

Выпуск №2 (114)
(люты)

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКІ ПРАЕКТ
Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага Часу»

lit-bel.org
novychas.by

Змест

НАВІНЫ: літаратурна-грамадскае жыццё лютага .... с. 2
УСПАМІН: згадкі Тамары САКАЛОВАЙ пра Барыса МІКУЛІЧА. с. 3
ПРОЗА: «Салодкая мара дзяцінства» Вінцэся МУДРОВА .... с. 4
ПАЭЗІЯ: новыя вершы Марыі БАРАВІК .... с. 5
ЧЫТАЛЬНЯ: фрагмент рамана «Дваістая душа Алісы» Марты ЛОКІС с. 6, 7
ПАЭЗІЯ: новыя вершы Валянціны ОСІПАВАЙ і Алеся ГІБОК-ГІБКОЎСКАГА .... с. 8
ДРУК: развагі Алены МАСЛА пра шведскае кнігавыданне .... с. 9
ПОСТАЦЬ: эсэ Анатоля СІДАРЭВІЧА пра Міхася СТРАЛЬЦОВА с. 10-11
ГУТАРКА: Марыя РОЎДА ў размове з Ціханам ЧАРНЯКЕВІЧАМ с. 12

Апошні верш Стральцова

Міхась СКОБЛА,
SVABODA.ORG

Укладаючы том Міхася Стральцова для «Беларускага кнігазбору», я ледзь не паддаўся на ўгаворы літаратурных усяведаў, якія настойліва раілі проста ўзяць і сасканаваць «Выбранае» 1987 года, а не бегаць па бібліятэках і архівах у пошуках новых тэкстаў. Маўляў, усё роўна нічога вартаснага не знойдзеш.

Дый архіву пасля Стральцова практычна не засталося — не захоўваў ён рукапісаў, не сартаваў па тэчках папяровай непатрэбшчыны. Вопіс ягонага асабістага фонду ў Беларускім дзяржаўным архіве літаратуры і мастацтва (БДАМЛіМ) танюткі, як вучнёўскі сшытак, дый там нічога нечаканага няма...

Выбранае з прадмовай Алеся Адамовіча я паціху сканаваў, патроху каментаваў, а сам думаў: буду апошнім лайдаком, калі не знайду ну хоць бы стральцоўскіх лістоў — эпісталярны раздзел у будучай кнізе адчайна пуставаў.

Дзе тыя лісты шукаць? Я прыехаў на вуліцу Прытыцкага, у дом № 6, падняўся на скрыпучым ліфце ў кватэру, дзе жыў «абраннік сонечнага Феба» (паводле Анатоля Сідарэвіча, артыкул якога чытайце ў гэтым выпуску «Літаратурнай Беларусі». — **Рэд.**).

Удава паэта Алена Дзмітраўна сустрэла мяне надзвычай гасцінна і — о дзіва! — ледзь не з парогу абнадзеіла. Аказваецца, стральцоўскі архіў быў падзелены на дзве часткі: адна трапіла ва ўжо згаданы БДАМЛіМ, а другую вывезлі на захаванне ў адну з падменскіх вёсак. Здарылася гэта пяць гадоў таму.

Кожны наступны дзень я даймаў Алену Дзмітраўну тэлефоннымі званкамі — калі паедзем на пошукі? Нарэшце яна знайшла гаспадароў дома, дамовілася. На месцы мяне адразу правялі ў падвал і паказалі гару хламазду пад самую столь — шукайце тут. Старое адзенне, кнігі, посуд, заплеснелыя ад сырасці кнігі, ёлачная мішура, гаршкі з-пад вазонаў, веласіпедныя колы, абутак на ўсе сезоны, пустыя пляшкі і напоўненыя нечым падазроным флаконы — я раскопваў тую падвальную джамалунгму з імпэтам салігорскага шахцёра, якога паабяцалі прэміяваць за вагон прадукцыі звыш нормы.

Час ад часу вылазячы наверх хапянуць свежага паветра, я адчуваў, што цярпенне гаспадароў на сыходзе, мае лёгкія пратэстуюць і вочы слепнуць. Але, гнаны невядомай сілай, зноў спускаўся ў паўцёмны падвал і ледзь не вобмацкам перабіраў невядома з якой мэтай знесеныя туды клункі, скрынкі і рознае рыззё.

Паводле закона зямной гравітацыі тое, што я шукаў, аказалася на самым дне. Разгрэбшы пагрызеную мышамі дванаццацітомную «Историю второй мировой войны», я выцягнуў бліжэй да цьмянай лямпачкі прадаўгаватую важкую скрыню і з трымценнем у сэрцы прачытаў зроблены фламастарам надпіс: «Архіў М. Стральцова»...

На зваротнай дарозе ў Менск мы з Аленай Дзмітраўнай спявалі.

Ноччу я не заснуў — расклаў на падлозе змесціва скрыні і не спяшаючыся ўчытваўся ў пажаўцелыя старонкі. Нечакана шмат выявілася лістоў — многія з іх апублікаваны ў «кнігазбораўскім» томе. У тэчцы з перакладамі зверху ляжаў Мікеланджэла па-беларуску — перакладзены ў пачатку 70-х для італьянскай паэтычнай анталогіі, ён чамусьці туды не ўвайшоў. Знайшліся ў скрыні і жартоўныя вершы, якія паэт адрасаваў дачцэ Алесі і сябрам. У асобнай капэрце ляжалі фотаздымкі.

Почырк у Стральцова далёка не каліграфічны — некаторыя чарнавікі не расчыталіся да гэтай пары. Пад адным скрэсленым рукапісам я звярнуў увагу на дату: 7.07.87. Паэт ужо ведаў пра свой дыягназ, меўся класціся ў бараўлянскую больніцу. Заставалася паўтара месяца жыцця...

«У скверы гэтым лугавінка...» Далей ішлі зусім нечытэльныя, шматкроць закрэсленыя радкі. Цалкам удалося прачытаць толькі адну страфу ды заканчэнне: «Касіў за двух і жыў за двух!».

Накід верша, зроблены, да таго ж, алоўкам, у вышэй згаданы том выбранага, зразумела, не трапіў. Ды нешта мне рупіла ў тым нерасчытаным рукапісе. Я насіў яго з сабою, расказваў пра яго ў слаўгарадскім доме культуры падчас прэзентацыі стральцоўскай кнігі, вазіў у Сычын — на радзіму паэта.

І Міхась Лявонавіч нада мной злітаваўся! Нядаўна ў дабраслаўлёным БДАМЛіМе мне прынеслі не тую справу. Замаўляў Сяднёва, а памылкова прынеслі Стральцова. Я машынальна зірнуў на дзясятак даследчыцкіх роспісаў на лісце карыстальнікаў і ледзь не здаў тую справу 36 з фонда 361 назад у сховішча.

Фота Уладзіміра Крука

Гартануўшы ўсё ж белы нататнік з вядомымі мне перакладамі, я нечакана ўбачыў — белавы варыянт таго адшуканага ў падвале верша! Старонка мела нумар 37 — год нараджэння Стральцова... Вось ён, невядомы чытачам апошні верш паэта, які пачуваўся выгнаным патрыцыем у беларускай савецкай літаратуры:

У скверы гэтым лугавінка
Мне, што выпадкам, так сабе,
Задобрыў думку успамінкам
Аб даўняй ліпеньскай касьбе, —
Такая радасць і аддуха,
Такая горыч і журба!
Сядзі і ўласным сэрцам слухай,
Як адступае ціха скруха,
А з ёй — і гора, і бяда.
Няхай! Ды толькі дзе, мой хлопча,
Падстрэшак той і дзе каса?
Другі ўжо нехта копы топча,
Другі ў прыпар спачыну хоча,
Другія там — не ты ўжо сам.
Ах, божа мой! Чыёю верай
Перада мной той даўні луг
Паслаўся чыстаю паперай,
Каб я радком пракосы мераў,
Касіў за двух
І жыў за двух!

Калі б ананімную раздрукоўку гэтага верша мне давялося выравіць у закаркаванай бутэльцы дзе-небудзь на неабжытай выспе пасярод акіяну, то і тады не ўзнікла б аніякіх сумневаў наконт аўтарства — столькі ў гэтых дванаццаці радках стральцоўскага дыхання, стральцоўскай гэтак зразумелай журбы!

Як і кожнаму творцу, Міхасю Стральцову хацелася быць пачутым. У тым апошнім для яго 87-м ён згаджаўся на ўсе выступы. У сталічным Доме літаратара прэзентаваўся ягоны зборнік «Мой свеце ясны» і кніга крытыкі «Пячатка майстра». А ўсяго за тры месяцы да смерці ён сустракаўся са сваімі чытачамі ў Горадні і Лідзе. І ў восеньскай журбе спрабаваў дапільнаваць імгненні жыццёвай весялосці...

Ужо са смяротнай ложніцы ён прашаптаў схіленаму над ім Янку Брылю: «Мне без вас нельга».

Сёння ўсім нам нельга абысціся без Стральцова. Дык часцей бывайма ў ягоным свеце ясным, каб стральцоўскай яснаты пабольшала і ў нашых душах.

Украінскія кнігі не пусцілі ў Беларусь

Аўтобус з 175 выданнямі, якія Украіна планавала прадставіць на лютаўскім Мінскім міжнародным кніжным кірмашы, не прапусціла беларуская мытня.

Пра гэта беларускай службе «Радыё Свабода» паведаміла намеснік начальніка ўпраўлення выдавецкай справы Дзяржкамтэлерадыё Украіны Тацццяна Сівец. «Дзякуй Богу, хоць неяк мы запоўнілі наш стэнд — тымі кнігамі, якія прывезлі ва ўласных багажах», — сказала яна.

Асноўную машыну з кнігамі затрымалі, хоць усе дакументы былі аформленыя — з пячаткамі, паведамленнем, што кнігі вязуць на Мінскі міжнародны кніжны кірмаш для экспазіцыі на нацыянальным стэндзе Украіны.

«Матывацыя была наступная: маўляў, занадта шмат выданняў, гэта для камерцыйнага ўвозу, а мы везлі 175 найменняў кніг, — адзначыла Т. Сівец. — Там былі кнігі па гісторыі Украіны, мастацкія, навуковыя выданні, — усе вельмі «нейтральныя». Мы спецыяльна адбіралі гэтыя кнігі, там не было нічога такога, што магло б скампраметаваць Украіну ці Беларусь. Як патлумачылі мне людзі, якія суправаджалі груз, беларускія мытнікі вырашылі, што яны могуць чымсьці нашкодзіць нашым адносінам, і іх «завярнулі» назад ва Украіну».

Паводле яе слоў, у машыне, якую не прапусцілі праз мяжу, былі прадстаўлены дзяржаўныя выдавецтвы «Лыбідь», «Веселка», «Днипро» і іншыя».

«Залаты апостраф»-2015

Сталі вядомыя лаўрэаты літаратурнай прэміі «Залаты апостраф», якая традыцыйна адзначае найлепшыя публікацыі ў часопісе «Дзеяслоў» за год.

Ушанараванне лаўрэатаў адбылося 24 лютага ў кнігарні «Галіяфы». У вечарыне ўзялі ўдзел дзеяслоўцы Барыс Пятровіч, Алесь Пашкевіч, Андрэй Федарэнка, Анатоль Івашчанка, Усевалад Сцебурака, а таксама лаўрэаты прэміі ранейшых гадоў і музыкі Раман Абрамчук (спевы, гітара) ды Аляксандр Карабань (кантрабас).

З гэтага года намінавацца на прэмію маглі і тыя аўтары часопіса, якія былі лаўрэатамі «Залатога апострафа» і раней.

Лепшай «дзеяслоўнай» паэтычнай публікацыяй года стала нізка «Удары ў хвіліну» Віталя Рыжкова, празаічнай — аповесць «Танцы над горадам» Уладзімера Арлова. У «Дэбюце» журы адзначыла Валерыю Данілевіч (вершаваная нізка «Бойка чорнага з белым»). Асобнай прэміяй «Дзеяслова» і Алеся Усені за ўнёсак у развіццё сучаснай беларускай літаратуры ўганараваны Уладзімер Някляеў.

Надзеі Артымовіч — 70!

18 лютага беларуская літаратурная грамадскасць адзначыла 70-годдзе славутай паэткі з Беласточчыны Надзеі Артымовіч.

Так сталася, што мы жывем у розных краінах, але ў адным часе і адной мове. І мова беларуская ўдзячная часу за існаванне высокай пластыкі і глыбіні, рэалізаванай у вершах пані Надзеі.

Колькасць напісанага ніколі не была для Надзеі Артымовіч прыярытэтам. Важнаю была духоўная дакладнасць верша, дзе спляталася беларуская песенная лірыка, «белыя пейзажы» роднага Бельску, інтэлектуальная традыцыя верлібра польскай паэзіі XX стагоддзя. Менавіта таму нячаста выходзяць яе паэтычныя кнігі і менавіта таму яны становяцца бібліяграфічнай рэдкасцю, сапраўдным падарункам для аматараў лірыкі.

Беласточчына да канца 1980-х знаходзілася за культурнай заслонай, вывешанай савецкай уладай. І хоць не была тая заслона ў поўнай ступені жалезнай, творы Надзеі Артымовіч напоўніцу адкрыліся беларускай грамадскасці толькі з пачаткам перабудовы. Вершы яе прыйшліся якраз дарэчы ў часы паўставання новай інтэлектуальнай генерацыі літаратараў, аб'яднаных у таварыства «Тутэйшыя» і ТВЛ, якія шукалі абнаўлення паэтычнай традыцыі праз еўрапейскі досвед. Паэзія Надзеі Артымовіч трапіла якраз у нерв часу. Поўным падагульненнем чытання Артымовіч у Беларусі і сыходжаннем двух пачаткаў стала кніга «Дзверы», у якой вершы паэткі з Бельску каментаваў філасофскімі знакамі лідар інтэлектуальнай генерацыі Алесь Разанаў.

Пані Надзея, грамадскае аб'яднанне «Саюз беларускіх пісьменнікаў» шчыра віншуе вас з днём нараджэння! Мы ўдзячныя лёсу, што вы з намі побач, што творчасць вашая, ацэненая і прызнаная ўсім паэтычным цэхам, працягваецца. Зычым вам моцнага здароўя, і каб ніколі не знаходзіліся «дакладныя адрасы».

Ад імя Рады і Сакратарыята ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» – Барыс Пятровіч (Сачанка).

Святлана Алексіевіч па-ўкраінску

Выдавецтва «Віват» заключыла эксклюзіўнае пагадненне з Нобелеўскім лаўрэатам 2015 года Святланай Алексіевіч на выданне двух яе кніг: «Цынкавыя хлопчыкі» і «У вайны не жаночы твар».

За правы выдаваць названыя кнігі канкуравалі некалькі ўкраінскіх выдавецтваў. Менавіта гэтыя творы, а таксама публіцыстычныя кнігі-хронікі «Чарнобыльская малітва» і «Час сэканд-хэнд» прынеслі аўтарцы сусветную вядомасць.

«Раманы вядомай пісьменніцы будуць выдадзены на ўкраінскай мове. Абедзве кнігі ўжо рыхтуюцца да друку і будуць прадстаўленыя ў красавіку 2016 года падчас галоўнай нацыянальнай выставы ў Кіеве «Кніжны Арсенал», дзе будзе прысутнічаць, спадзяюся, і сама Святлана Алексіевіч. Працаваць з такім аўтарам – вялікі гонар і вялікая адказнасць для выдавецтва "Віват"», – распавяла генеральны дырэктар выдавецтва Юлія Арлова.

Сама Святлана Алексіевіч вызначае жанр сваіх твораў як «жанр чалавечых галасоў». Абедзве кнігі пра вайну і людзей на вайне грунтуюцца на сабраных аўтарам у розныя гады хроніках-інтэрв'ю. С. Алексіевіч адкрыта апісвае жорсткую і непрыемную праўду вайны. На сваім афіцыйным сайце яна адзначае: «Кожную сваю кнігу я пішу ад чатырох да сямі гадоў, сустракаюся і размаўляю, запісваю 500–700 чалавек. Мая хроніка ахоплівае дзясяткі пакаленняў. Яна пачынаецца з аповедаў людзей, якія памяталі рэвалюцыі, войны, сталінскія лагеры, і даходзіць да нашых дзён – амаль 100 гадоў».

Кніга «Цынкавыя хлопчыкі» распавядае пра трагедыю «схаванай ад уласнага народа» вайны ў Афганістане. Другая кніга «У вайны не жаночы твар» пра жанчын, якія змагаліся за сваю Радзіму ў войску, у партызанскіх атрадах і ў падполлі ў час Вялікай Айчыннай вайны.

Нагадаем, раман Алексіевіч «Час Second-Hand» у 2014 і 2015 гадах быў выдадзены ва Украіне ў выдавецтве «Дух і Літера». «Чарнобыльская малітва» (выдавецтва «Комора») у перакладзе Аксаны Забужка неўзабаве таксама з'явіцца ў крамах.

Зала Ратушы. Фота Алеся Сабалеўскага

«Брама» ў Магілёве

10 лютага ў Магілёве адбыліся дзве творчыя сустрэчы з нагоды выхаду трэцяга выпуска альманаха «Брама», які выдаецца Магілёўскім абласным аддзяленнем Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Першая прэзентацыя прайшла ў Магілёўскім дзяржаўным універсітэце імя А. Куляшова, дзе перад будучымі журналістамі выступілі старшыня філіі Мікола Яцкоў, які распавёў пра гісторыю выдання літаратурных штогоднікаў у горадзе над Дняпром.

Старшыня СБП Барыс Пятровіч і першы намеснік старшыні Алесь Пашкевіч павіншавалі грамаду з выхадам новага нумара ды азнаёмілі слухачоў з працай, якой займаецца творчая арганізацыя ў галіне кнігавыдання. Важнае месца ў дзейнасці СБП адводзіцца супрацоўніцтву і падтрымцы маладых літаратараў і чытачоў.

Асобнай часткай сустрэчы стаў выступ паэта Сяргея Украінкі, які пазнаёміў публіку са сваёй новай кнігай вершаў «9 гранаў», што сёлета выйшла ў серыі «Кнігарня пісьменніка» бібліятэкі Саюза беларускіх пісьменнікаў.

Цікавым тандэмам выступілі Міхась Булавацкі, які прадставіў сваю кнігу перакладаў Уладзіміра Высоцкага, і бард Зміцер Бартосік (праспяваў шэраг песень Высоцкага ў перакладах Рыгора Барадуліна і Міхася Булавацкага).

У імпрэзе бралі ўдзел таксама Віталь Еўмянькоў, Яраслаў Клімуць, Усевалад Сцебурака.

Актыўныя ўдзельнікі сустрэчы з ліку гледачоў атрымалі прэзенты ад грамадскай культурніцкай кампаніі «Будзьма беларусамі!».

Другая сустрэча прайшла ў галоўнай зале Магілёўскай гарадской ратушы, дзе шырокім колам сабраліся аўтары выдання і цікаўныя гараджане – прыхільнікі беларускага пісьменства.

Адкрыў вечарыну дырэктар Ратушы і аўтар альманаха «Брама» – Аляксей Бацюкоў.

У імпрэзе, якую вялі Яраслаў Клімуць і Мікола Яцкоў, узялі ўдзел Барыс Пятровіч, Алесь Пашкевіч, Васіль Аўраменка, Тамара Аўсяннікава, Зміцер Бартосік, Міхась Булавацкі, Віталь Еўмянькоў, Базыль Камароў, Аляксей Карпенка, Усевалад Сцебурака, Сяргей Целеш.

Празаік, адна з прызёраў прэміі імя Е. Гедройца мінулага года Таццяна Барысік зачытала на вечарыне свае абразкі, напісаныя ў запамінальным аўтарскім стылі. Літаратар, выкладчык, даследчык Сяргей Украінка прадставіў публіцы сваю новую паэтычную кнігу «9 гранаў».

Свэн Нурдквіст. Блінны торт

Пасля шумнага перадкаляднага дэбюту стары Пэтсан і яго верны сябра, кот Фіндус, зноў завітваюць да беларускіх дзетак.

Новая кніга «Блінны торт», па вялікім рахунку, з'яўляецца пачаткам славутай серыі шведскага пісьменніка і мастака Свэна Нурдквіста. На беларускай мове яна ўпершыню выдаецца ў перакладзе Надзеі Кандрусевіч.

«Блінны торт» Свэна Нурдквіста стаў адзінаццатым выпускам серыі «Каляровы ровар» Бібліятэкі СБП «Кнігарня пісьменніка».

Як і ў мінулы раз, пераканаНыя вяскоўцы Пэтсан і Фіндус рыхтуюцца да свята. Аднак цяпер гэта ўжо не Каляды, а самы натуральны дзень народзінаў Фіндуса. Што праўда, каток святкуе яго тройчы на год, але гэта ніколі не перашкаджала добраму адзначэнню.

Асноўная і традыцыйная страва на гэтай Фіндусавай урачыстасці – салодкі блінны торт. Ды толькі як яго зрабіць, калі мука скончылася і за ёй трэба ехаць на ровары ў краму, а кола ў ровара лопнула, ды інструменты ўсе ляжаць у майстэрні, зачыненай на ключ, які згубіўся?

На шляху да святочнага абеда Пэтсана і Фіндуса чакаюць пасткі, непрыемнасці і суседскія кепікі, што, праўда, зусім не азмрочвае іхняга добрага настрою. Бо, ўрэшце, дзень нараджэння атрымліваецца выдатны.

Шукайце «Блінны торт» Свэна Нурдквіста ў наступных менскіх кніжных крамах: «Акадэмкніга» (пр-т Незалежнасці, 72), кнігарня «ЛогвінаЎ» (пр-т Незалежнасці, 37А), «Кнігарня пісьменніка» (вул. Казлова, 2), «Веды» (вул. К. Маркса, 36), «Светач» (пр-т Пераможцаў, 11), «Цэнтральны кніжны» (пр-т Незалежнасці, 19), «Кніжная Шафа» (пр. Дзяржынскага, 9), «Кнігі & кніжачкі» (пр-т Незалежнасці, 14), Кніжная выстава-кірмаш «Мир книг» (вул. Янкі Купалы, 27), а таксама ў інтэрнэт-крамах knihi.by і imbryk.by!

Прэс-служба Саюза беларускіх пісьменнікаў

Гарадзенскія пісьменнікі сабраліся разам

Сёлета Гарадзенскае абласное аддзяленне СБП адзначае 70-годдзе з дня свайго ўтварэння.

Злева направа: В. Дубатоўка, а. Г. Рой, А. Петрушкевіч, Ю. Голуб, А. Пяткевіч, А. Бабіч

Пра гэтую важную падзею, пра іншыя сёлетнія юбілеі ішла размова на сустрэчы пісьменнікаў з настаяцелем Свята-Пакроўскага сабора протаіерэем Георгіем Роем і іерэем Паўлам Каспяровічам.

Протаіерэй Георгій Рой расказаў пра культурна-асветніцкую дзейнасць, творчыя сустрэчы, вечарыны, удзельнікамі якіх не аднойчы былі паэт Анатоль Брусевіч і літаратуразнаўца Аляксей Пяткевіч.

На сустрэчы прысутнічала журналіст Алена Бабіч, рэдактар праваслаўнага часопіса «Пакаленне», які выходзіць з 2011 года. Гэтае прыгожы глянцавае выданне асвятляе не толькі рэлігійныя, але і культурныя, філасофскія тэмы.

Ул. інф. Гродзенскага абласнога аддзялення СБП

Застаўся ў памяці маёй...

У 1947 годзе, калі мне было сем гадоў, я ўпершыню ўбачыла Барыса Мікуліча ў вёсцы Церахавічы (ускраіна Лагойска) у свайго дзядулі — Вінцэся Антонавіча Мікуліча. Барыс мне запомніўся мужчынам сярэдняга росту, сівы, стройны, хуткі ў размове і рухах, таварыскі.

Барыс Мікуліч

На ім быў пінжак у дробную клетку гарадскога крою. Такога адзення ў вясковых жыхароў не было. Барыс Міхайлавіч прыехаў па запрашэнні яго стрыечнага брата і майго дзядулі Вінцэся, а таксама маёй бабулі Анці Андрэеўны. Гэта адбылося пасля дзесяцігадовага адбыцця Барыса ў лагеры. Той час для яго быў цяжкім. Бабуля Анця, вельмі добрая, спагадная, часта наведвала царкву і спачувала сіротам з Бабруйска. Барыс Мікуліч ужо бываў у нас у юнацкім узросце, калі застаўся сіратой. Пазней у Церахавічы неаднаразова прыязджала і меншая сястра Барыса — Марыя Міхайлаўна (Мура).

У вёсцы побач з намі жылі два меншыя браты дзядулі — Міхась і Аляксандр. Недалёка, у вёсцы Міхалава, жыла сястра Анця (у замужжы Фурс). У Бабруйску ж пражывала сястра Вера Антонаўна, якая і даглядала маалетніх дзяцей — Барыса і Марыю. Братоў і сяцёр у дзядулі было шмат, ён быў старэйшым. Хата ў дзядулі складалася з двух паловаў (пяцісценак). У першай палове, пяраднім пакоі, дзе была печка, праводзіліся ўсе гаспадарчыя працы і жылі гаспадары, у другой, святліцы, жылі госці. Барыс Міхайлавіч наведваў усіх сваякоў, знаёмых, гутарыў з імі, прыходзілі і да яго сваякі, жыхары вёскі, журналісты, маладыя мясцовыя пісьменнікі, старшыня калгаса. Ён з усімі гутарыў, і атрыманы матэрыял увасабляў у творы.

У аповесці «Жыццяпіс Вінцэся Шастака» прататыпам галоўнай дзеючай асобы з'яўляецца мой дзядуля Вінцэсь, а прозвішча Шостак аўтар запазычыў у суседа. У аповесці «Зялёны луг» апісваецца побыт сялянаў таго часу. Назва была «запазычана» ў вёскі, якая размяшчалася праз рэчку ад дзядулевай хаты.

Для плённай працы пісьменніка ў нас ствараліся спрыяльныя ўмовы, і таму ў Церахавічах было напісана шмат твораў.

Пасля вайны наша сям'я, як і ўсе іншыя, жыла бедна, але дружна. Я ніколі не чула разладу, дзяльбы грошай, папрокаў. У гаспадарцы была карова, набытая пасля вайны, была свіння, але карміць яе не было чым, і мы, унукі, пасвілі яе на выгане, на траве. Натуральна, сала там не было, ды і тое, што вырастала, пакідалася на вялікія святы, напрыклад, Вялікдзень. Былі пчолы, якіх даглядаў дзед, а пасля яго смерці — бабуля. У калгаснікаў грошай не было, бо працадні не аплочваліся. На аплату падаткаў грошы высылаў сын Антон — ваенны лётчык, сябар і аднагодак Барыса Мікуліча. Мая маці працавала ў Лагойскай бальніцы медсястрой (а падчас вайны — у падпольным шпіталі) і атрымлівала пенсію за майго бацьку, які загінуў 10 красавіка 1945 года.

Нягледзячы на беднасць, усё лепшае для харчавання ішло гасцям. Малака ад каровы на ўсіх не хапала, але ніхто ў сям'і не абураўся.

У той час Барыс Мікуліч жыў у нас без дазволу ўладаў, таму даводзілася хавацца. Памятаю, як мая маці, Барыс Міхайлавіч і я абыходзілі бокам дом участковага міліцыянера...

У той час у Лагойску жыла сястра аднаго з ворагаў Барыса Міхайлавіча, які з'яўляўся крытыкам у Саюзе пісьменнікаў. Менавіта ён быў адным з тых, па чыёй прычыне Мікуліч апынуўся ў Сібіры...

У «Аповесці для сябе» Мікуліч часта згадваў мяне, маю маці Марыю Тарайкоўскую (Маню), якая прывозіла Міхасю Лынькову творы Барыса: «Вольга з двума дзецьмі, — пакутлівы, але усё такі ж тонкі, прыгожы твар. Маня — малайчына, і яе дачка (мая унучка!) велікалобае, сінявокае дзіва», «Хадзіў з Томай у Лагойск... мае пакупкі абмежаваліся пячэннем для Томы», «Маня, прынесла «тое» (так гаворыць Тома, калі не ведае, як назва, ці не хоча назваць, — мама, дай «тога»), і гэта ўсё выклікала сумную ўсмешку — цана ўсім складанасцям!», «...разводы, скандалы, бацькі, дзеці, складаныя «інтрыгі», слёзы Томы...», «Потым злавілі велізарнага філанта, які ўчапіўся-такі за Томін дапытлівы палец...».

У нашым сямейным архіве ёсць сумесная фатаграфія з Барысам Міхайлавічам, зробленая восенню 1947 года, калі ён ад'язджаў ад дзядулі ў Бабруйск і маці яго праводзіла з Лагойска. У гэты дзень у Мінску ён атрымаў даведку аб рэабілітацыі і, на радасцях, яны зайшлі ў фотасалон на Камароўцы.

У 1946 годзе адразу пасля вызвалення Барыс адправіўся ў Ашхабад, да сваёй старэйшай сястры Каці. На жаль, яе фатаграфіі ў нас не захавалася. Пісьменнік Уладзімір Юрэвіч, мой сусед па Вайсковаму завулку, успамінаў, што Каця была вельмі прыгожая і добра спявала, была опернай артысткай. (З 1962 года я жыла ў Мінску па Вайсковым завулку, дзе жыў і Барыс Мікуліч, а праз дарогу ад яго знаходзіўся дом Змітрака Бядулі, з якім ён сябраваў.) У Каці Барыс пражыў усяго паўгода, а ў 1948-м сястра разам з дзецьмі трагічна загінула падчас землятрусу. Малодшая сястра Барыса Марыя пасля смерці маці жыла ў Бабруйску ў сярэдняй сястры Жэні — настаўніцы Парыцкай школы, а пазней — у Мінску ў Барыса Мікуліча. Яна мне расказвала, што вучылася ў мінскай школе №20 па праспекце Незалежнасці (побач з плошчай Якуба Коласа). З сястрой Барыса Марыяй мы часам падтрымлівалі сувязь, але паколькі ва ўсіх былі ўжо свае сем'і, клопаты — не так часта, як хацелася б цяпер. Пасля Мінска яна з'ехала ў Бабруйск, дзе ў яе былі сябры, але бабруйчане яе сустрэлі няветліва пасля апублікавання «Аповесці для сябе», дзе згадваліся непажаданыя для некаторых моманты...

Марыя, Барыс і Вера Мікулічы, 1936 г.

У Саюзе пісьменнікаў былі здзіўленыя яго вяртаннем пасля 10-гадовай адсутнасці, але не вельмі радыя — ім не патрэбны быў таленавіты канкурэнт

Пасля другога арышту Барыса вясной 1949 года бабуля, як магла, падтрымлівала яго. Памятаю, як рыхтаваліся тварожныя сыры для адпраўкі ў Сібір (іх папярэдне высушвалі ў печы, каб не папсаваліся ў дарозе). Барыс Мікуліч успамінаў, якім важным быў яму гэты клопат, хоць «каменныя посныя сыры было цяжка есці». Бабуля была непісьменная і не магла пісаць лісты. Гэта я, васьмі-дзевяцігадовая дзяўчынка, пад дыктоўку бабулі пісала яму лісты дзіцячымі кримзолямі. Адзін з такіх лістоў, на шматку паперы са школьнага сшытку, ён вельмі бярог. Гэты ліст пасля смерці Барыса яго жонка разам з іншымі паперамі даслала Муры, якая і перадала яго мне.

Памятаю, як ён дасылаў віншавальныя паштоўкі і пісаў: «И вечный бой! Покой нам только снится!». Як я цяпер разумею, гэтыя фразы з яго любімага Аляксандра Блока, на якога ён быў падобны знешне...

Барыс быў даволі сціплы ў побыце і добразычлівы да навакольных. Калі да яго ў Мінск прыязджалі сваякі з вёскі Церахавічы, апранутыя ў «кажух», не па гарадскому, пляменнік і сябар Антон Мікуліч саромеўся іх, Барыс жа быў ветлівы, усюды суправаджаў.

З дзённіка і лістоў Барыса Міхайлавіча, з водгукаў пра яго я вымалёўваю сумленнага, справядлівага, таленавітага і працавітага чалавека. Міхась Лынькоў тое заўважыў і запрасіў яго, 19-гадовага, у сваю рэдакцыю ў Мінск (1929 год). Акрамя асноўнай працы ў рэдакцыі, за пяць гадоў Барыс Мікуліч выдаў сем кніг, надрукаваў вялікую колькасць нарысаў, рэцэнзій. У 1934–1936 гадах яму было даручана правядзенне з'езда пісьменнікаў, уступнае і заключнае слова. Бабуля Анця ўспаміала, што спачатку ў Мінску Барыса прытуліў адзін чуллівы чалавек, які жыў у маленечкім пакойчыку, таму спаць Барысу даводзілася на дыванку ля дзвярэй. Такое ж становішча было ў Барыса і пасля ссылкі ў 1947 годзе ў Бабруйску. Бацькоўская хата згарэла падчас вайны, і ён жыў у стрыечнай сястры Веры Антонаўны Мікуліч.

Барыс пісаў у вельмі складаных умовах, але гэта было для яго жыццёва неабходна, як дыхаць. Пасля рэабілітацыі ён спрабаваў друкаваць свае творы. Гэта было і сэнсам усяго яго жыцця, і матэрыяльнай крыніцай для існавання. Уся перапіска з Саюзам пісьменнікаў, рэдактарамі зводзілася да абяцанняў і зацягвання пытання аб публікацыі. У Саюзе пісьменнікаў былі здзіўленыя яго вяртаннем пасля 10-гадовай адсутнасці, але не вельмі радыя — ім не патрэбны быў таленавіты канкурэнт.

Да публікацыі твораў Барыса Мікуліча справа так і не дайшла. Пісьменнік быў паўторна сасланы ў Сібір, дзе і памёр у 42 гады. У адрозненне ад яго «добразычліўцаў», якія пражылі доўгае «сытнае» жыццё, былі забяспечаны спецпайкамі, паслугамі спецпаліклінікі, добрымі пасадамі для сябе і дзяцей...

Усё б так і засталося, калі б зусім чужыя людзі, якія не ведалі Барыса Мікуліча асабіста, сталі ўспамінаць пра яго. У Лагойскай сярэдняй школе №1 выкладчык беларускай мовы Вера Рыгораўна Саўрыцкая, мая зямлячка, сабрала матэрыял пра беларускіх пісьменнікаў, у тым ліку і пра Барыса Мікуліча, і адкрыла ў школе музей. Цяпер там праходзяць урокі па яго творах. У Краснаярскім краі, у вёсцы Машукоўка, дзе жыў апошнія гады і памёр Барыс Міхайлавіч, мясцовыя жыхары шануюць яго памяць, даглядаюць за магілай. Настаўнік гісторыі мясцовай школы Міхаіл Георгіевіч Захарцоў арганізаваў музей Барыса Мікуліча.

У 2012 годзе ў Лагойск разам са школьнікамі-краязнаўцамі прыехала загадчыца бібліятэкі №4 горада Бабруйска Святлана Віктараўна Калюта, каб пабываць у месцах, дзе праживаў Барыс Мікуліч. У гэты час я была там і арганізавала экскурсію. З тых часоў мы сябруем. Па яе запрашэнні я прымала ўдзел у мерапрыемстве, мэтай якога было прысваенне бібліятэцы імя Барыса Мікуліча ў снежні 2012 года.

Паколькі гісторыя жыцця і творчасці Барыса Мікуліча малавядомая і малавывучаная, я стала збіраць пра яго матэрыялы па бібліятэках і архівах, якія захаваліся з 1927 года. На жаль, зніклі ненадрукаваныя рукапісы твораў, лісты з архіву Акадэміі Навук. У 1936 годзе, спалохаўшыся ператрусу, цешча спаліла ўсе яго рукапісы. У 1942-м зніклі перададзеныя на волю рукапісы праз вызваленую жанчыну. Пасля раптоўнай смерці Барыса Міхайлавіча ў Сібіры знік партфель з яго творамі, над якімі ён працаваў у вольны час. Таксама знік яго дзённік. Мемарыяльная дошка на доме дзядулі, дзе жыў Барыс Мікуліч, была скрадзена. «Злы рок» пераследаваў яго пры жыцці і не дае спакою пасля смерці.

Аднак праўда і справядлівасць павінны перамагчы, хоць і са спазненнем, і не толькі ў сэрцах землякоў, сваякоў, але і ў свядомасці беларускай нацыі.

Тамара Сакалова

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» | № 2 (114) | 26 лютага 2016 | № 8 (473) Новы час

Я стаяў у цэнтры Прагі, трымаў папяровы пакецік, і ветрык успамінаў, якія прарваўся з мінуўшчыны, блытаў думкі, а разам з імі і рэдкія пэцалы, што выбіваліся з-пад капелюша

Салодкая мара дзяцінства

Вінцэсь МУДРОЎ

У далёкім юнацтве я любіў чытаць замежных аўтараў. Асабліва да душы былі французы, і маці, пабачыўшы ў маіх руках тыя кнігі, кожнага разу казала: «Табе яшчэ рана іх чытаць».

Я панурваўся ў рэаліі французскага жыцця, уяўляў усіх тых маркізаў, што гойсалі па Парыжы ў кабрыялетах, і душу юначую халадніла ўсведамленне, што ніколі не забрыду ў Люксембургскі сад, не пачую пошчак конскіх капытоў на брукаванцы пляца Згоды, і ў кавярні пад адкрытым небам гарсон не прынясе мне труфелі ў соусе бешамель ды не налье келіх пуліні-мантрашэ. Свет герояў Флабэра і Мапасана хваляваў сваёй экзатычнасцю і недасяжнасцю і ўадначас нараджаў жаданне хоць нейкім чынам да яго далучыцца.

Аднойчы бацька прынёс дахаты пацёханую кнігу французскага аўтара і некуды прыхаваў. Наступнага дня я яе адшукаў за сервантам і, у прадчуванні апісання любошчаў, похапкам стаў чытаць. Аднак нічога такога ў кнізе не было. Проста герой рамана, якога звалі Гастон, быў пакліканы на вайну з прусакамі і на працягу сарака старонак развітваўся са сваёй каханай — мадысткай Мадлен. Закаханыя блукалі па набярэжнай Сены, кармілі сварлівых парыжскіх кагарак, кідаючы ў ваду кавалкі круасана, а потым, заўважыўшы вазок прадаўца каштанаў, Гастон набыў для каханай пакет гарачай, толькі што з жароўні, смакошы.

Ад той хвіліны пражаныя каштаны апанавалі свядомасць. «Ну ладна, — падумаў я, адклаўшы кнігу, — пакаштаваць розных там рататуяў-прафітроляў наўрад ці давядзецца. А каштаны? Набіў імі кішэні, прынёс дахаты і смаж на патэльні».

Была якраз сярэдзіна верасня. Каштаны павінны былі паспець, але ў нашым маленькім горадзе вялікіх дрэваў не было — тырчалі адны саджанцы. Таму вырашыў прайсціся ў пошуках французскага дэлікатэсу па наваколлі. Блукаць аднаму не было ахвоты, а таму падбіў да пошукаў свайго сябра Валеру, з якім вучыўся ў адным класе.

— Уяўляеш, — паведаміў сябру, — французы ядуць пражаныя каштаны, як мы ямо бульбу, — і паказаў тое месца ў кніжцы, дзе Гастон набыў пакецік смакошы.

— Дык яны, кажуць, горкія, — з інтанацыяй сумневу прамармытаў Валера.

— Сырыя, можа, і горкія, а пражаныя — сама тое, — адказаў я, запіхваючы кнігу за сервант.

Мы цэлы дзень блукалі па навакольным лесе, потым па дзвінскім беразе, аж пакуль не знайшлі ля ракі жаўталісты каштан. Ён стаяў па-над стромаю, і на самай вяршаліне боўталіся на порсткім ветры тры зялёныя калючыя «бомбы». Сябар палез на дрэва, скінуў «бомбы» долу, і я спехам здзёр з іх калючыя лупіны. Тры гладкія, шакаладнага колеру арэхі лашчылі зрок і поўнілі рот асцою: такімі апетытнымі яны выглядалі.

Дахаты шыбавалі подбегам, і калі ў двары пачулі зычны свіст — аднагодкі клікалі гуляць у футбол, — мы толькі махнулі рукамі.

...Патэльня хутка нагрэлася і пачала патрэсквацць, поўнячы кухню шызым курадымам.

— Трэба, відаць, алею падліць, — заўважыў сябар, прагнымі вачыма пазіраючы на каштаны. — З аднаго боку яны падгарэлі і таксама пачалі патрэскваць.

Давялося лезці ў кухонны шапік, выцягнуць бутэльку алею, пырснуць на патэльню, пасля чаго кухня напоўнілася злавесным сквірчэннем.

Неўзабаве каштаны трэснулі, паказаўшы свету зеленаватае нутро.

— Відаць, ужо можна есці, — прашаптаў Валера.

Мне і самому не цярпелася пакаштаваць смакоцця. Калі патэльня крыху астыла, мы падхапілі гарачыя каштаны на далоні і сталі падкідваць, дзьмухаючы на іх штосілы. Нарэшце, аблупіўшы шалупінне, укінулі ў рот і застылі з перакрыўленымі гіморамі. Ад такой страшнай гаркоты ў мяне нават уваччу пацямнела. Падляцеўшы да ракавіны, я здушана вякнуў, глынуў вады з-пад крана. Валера ж піхнуў галаву мне пад руку, таксама пачаў адплёўвацца і нават спрабаваў ванітаваць.

У гэты момант грукнулі ўваходныя дзверы і ў кухню забегла ўсхваляваная маці.

— Што вы тут робіце? — запыталася яна, адчыняючы фортку.

— Каштаны смажым, — буркнуў я, змахнуўшы з правага вока слязіну.

— Вы што... зусім ачмурэлі?! Яны ж такія горкія, што нават свінні не ядуць!

Маці піхнула патэльню пад кран, а мы з Валерам пераглянуліся і, выцершы рукавом апечаныя вусны, падаліся на двор.

— Можа, у французаў нейкія іншыя каштаны растуць, якія есці можна? — прамовіў сябрук, і я, уздыхнуўшы, каротка выдыхнуў:

— Можа...

* * *

Нашы пісьменнікі апошнім часам часцяком наведваюцца за мяжу, пасля чаго сядаюць пісаць дарожныя эсэ і нататкі. І, што адметна, героі тых нататак глядзяць на свет вачыма заўсёднікаў парыжскіх Вялікіх бульвараў, з панылай абыякавасцю цэдзячы віно за столікамі вулічных кавярняў.

Мне таксама лёсіла патрапіць... не, не ў Парыж, а ўсяго толькі ў чэшскую Прагу. Нарылася гэта 31 снежня 2000 года і, у адрозненне ад калегаў, я глядзеў на замежны свет шырокімі вачыма, час ад часу растуліўшы вусны, а аднаго разу, калі стаяў пасярод гранітнай брукаванкі і, задзёршы галаў, разглядаў архітэктурны югендштыль, ледзь не патрапіў пад трамвайныя колы. Пражскія трамваі гойсаюць даволі хутка, і з месца зрываюцца імгненна.

Апошнім вечарам XX стагоддзя людская плынь занесла мяне на Старамесцкі пляц. Тут бы напісаць штосьці пра музыку ў камні, пра флёр сярэднявечча, пра шматмоўны натоўп і пра старыя куранты, на якіх камічнага выгляду шкілет тузае вяроўчыну, а ягоны партнёр па часазлічэнні, злавеснага выгляду анёл, махае кордам. Але мяне ў цэнтры Прагі ўразіла іншае: задушны смурод нейкай смажаніны. І чым бліжэй набліжаўся да цэнтра пляцу, тым мацней і ноздраказытлівей ён рабіўся.

У самым цэнтры пляцу стаяў доўгі шыхт драўляных летамак, у якіх штосьці вогнепырска смажылася, булькатліва варылася і са стрыманым поканнем пражылася. Вакол тоўпіліся людзі. Я матлянуўся ўбок ды заўважыў, як нейкі ці то кітаец, ці то японец, наставіўшы на мяне пляскаты, падобны на масленічны налеснік твар, дастаў з кулька і падкінуў на далоні штосьці круглявае і страшэнна гарачае. Вока слізганула па шыльдзе «Kaštany», і сэрца, абуджанае салодкай марай дзяцінства, пачало парывіста біцца...

Мара дзяцінства пахла не надта прыемна. А што да смаку, дык печаныя шаймоны, якія аднойчы даваліся пакаштаваць, і то былі смачнейшымі. Хаця напачатку ніякага смаку наогул не адчуў, бо апаліў язык, а разам з ім паднябенне і вусны.

Я стаяў у цэнтры Прагі, трымаў папяровы пакецік, і ветрык успамінаў, які прарваўся з мінуўшчыны, блытаў думкі, а разам з імі і рэдкія пэцалы, што выбіваліся з-пад капелюша. І прыгадалася, як калісьці, чатырнаццацігадовым юнаком, глядзеў па тэлевізіі на кудлатых хлопцаў, што сядзелі вось тут, вакол помніка Гусу, пратэстуючы супраць савецкага ўварвання ў Чэхаславаччыну. Голас за кадрам паведамляў, што імперыялістычныя сілы Захаду актыўна выкарыстоўваюць моладзь у сваіх цёмных мэтах, а я тым часам прагнуў апынуцца сярод сваіх чэшскіх аднагодкаў, якія насілі даўгія валасы і слухалі Beatles ды Rolling Stones. Згадаў таксама, як сакавіцкай ноччу 1969-га глядзеў хакей са Стакгольму, дзе «нашы» гралі з чэхаславацкай дружынай, і ўпотай хварэў за апошніх. Чэхі выйгралі тады 4:3, нехта з іхніх гульцоў паваліўся і стаў цалаваць лёд, і сусед па пад'ездзе, які прыйшоў да нас «на хакей», страшным голасам выдыхнуў: «С-сукі! У вайну немцаў півам паілі ды танкі ім рамантавалі, а цяпер пад Амерыку захацелася!» Прозвішча суседа было Іваноў, ён быў адстаўніком, паходзіў з Наўгародскай вобласці і, як усякі адстаўнік, люта ненавідзеў усё «нерусское». «Палякі таксама сукі, — гукаў сусед-адстаўнік, — але ж немцаў півам не частавалі, таму Варшаву спляжылі, а Прага цэлай засталася».

І вось я на Старамесцкім пляцы. Стаю і задуменна грызу каштаны. Тым часам людскі тлум падхопліваe мяне і цягне да ратушы. Хутка восьмая вечара, і ўсе прагнуць зірнуць на гарадскія куранты з рухавымі фігуркамі чалавечых заганаў. Пнуся, каб выбіцца з натоўпу, да помніка Яну Гусу. Паліты смарагдавай пацінай ідэолаг чэшскай Рэфармацыі з дакорам глядзіць услед натоўпу. Ды яно і зразумела: людзям, што тут сабраліся, зусім не цікавыя ягоныя казані, як не цікавы ім і падзеі праміналай «пражскай вясны».

Ніколі, нават у дзяцінстве, не меў звычкі есці на вуліцы, але тут асаблівы выпадак. Ачышчаю ад шалупіння ўжо ледзь цёплы каштан, укідваю ў рот і адчуваю, што пражаная смакоша ўсё менш і менш смакуе.

«Зрэшты, мне ў жыцці пашанцавала, — з гэтаю думкай уздымаю каўнер плашча, — пакаштаваў тых праклятушчых каштанаў. А вось сябру Валеру не пашанцавала: памёр, так і не ўведаўшы іх паху і смаку».

Навагодняя елка, што стаіць перад Тынскім касцёлам, выбухае зыркімі агнямі, і пляц скаланаецца ад галасу. Нейкія карузлікі з жоўта-васковымі тварамі — відаць, в'етнамцы — атачаюць мяне з усіх бакоў і штосьці гучна гарлаюць па-свойму. «Дзенлансао! Дзенлансао!» — выдыхае мне ў вуха маладая в'етнамка, і я, нават не ведаючы в'етнамскай мовы, чую ў гэтым воклічы слова «Прыгожа!»

Тынскі касцёл тыцкае ў цёмнае неба свае вострыя спічакі. Здаецца, што ён падсвечаны не звонку, а знутры, і зыркае, сіняватай водцені святло навылёт працінае ягоныя празрыстыя сцены.

«Як добра, што Прагу не спляжылі, як тую Варшаву», — думаю я, згадваючы былога суседа па пад'ездзе.

Каштаны сталі халоднымі, агіднымі на смак, і пакет з недаедкам ляціць у бліжэйшую сметніцу. Разам са мной у сметніцу кідае пластмасавы кубак тая самая маладая в'етнамка. Маладзіца на знявечаныi ангельшчыне кажа, што Прага — лепшы горад у свеце, — я на такой жа знявечанай ангельшчыне дадаю: «Бо тут спраўджваюцца салодкія мары дзяцінства», — і в'етнамка, нічога не зразумеўшы, задаволена бліскае чорнымі, як вільготныя парэчкі, вачыма.

Між небам і снегам

Марыя БАРАВІК

Барвянаслоў

Сыры настрой у восені.
Не мае ніткі просіні.
Вадою восень пышная
І топіць зрок вачэй.
Як гэты ліст асінавы,
Брызглінава-крушынавы,
Так сум ідзе з душы маёй —
Барвянаслоў цячэ.

Сумелася. Парыў мой сціх.
Якая сырасць думнасці!..
Як дажджавая нітка, я.
Палётная яшчэ.
Даруй, лісток любімы мой,
Няма ўжо й восені тваёй.
Дажджыць сон памяці маёй —
Барвянаслоў цячэ.

Чаканне святла

У хвілю, як зямля нясе ад сонца,
І родны свет трапляе ў цемнату,
Мая любоў блукае ў зорнай гронцы
І ўвесь мой дух імкнецца ў яснату.

Вунь, у блакіце бледным, маладзёнак
Спыніўся белай яснасцю на мне.
Як цудна жыць, штоночна і штодзённа,
І сніць святло, і ўвачавідкі днець!

Як зашарэе першая надзея,
І знак агню праявіцца ў акне,
Давайце, людзі, разам пасянеем
І радасцю цямнечу захлынем!

Які там бок зямлі прыгрэла сонца?
Да нас хвіліна светлая ідзе?
О, маладзік! О зоркі ў зорнай гронцы!
Дапамажыце прычакаць мне дзень!

Заблытана надвор'е

Зіма з вясной заблыталіся ў часе.
Вясна чамусьці ў лютым пачалася.
Схапілася зіма ў сакавіку
І запусціла снежную муку.

І так трасе, перамагае рухам!
Раскрыліўся вятрыла за вакном.
Ад неба і да долу — завіруха.
Акрыўся дзень сівенькім палатном.

Дзень Канстытуцыі? І гэткі сімвалічны?
Няма выразнасці ні ў лёсе, ні ў вакне.
І дзе гракі, што прыляцелі звычна?
Няхай бы іхні лёс палагаднеў!

І тоўшчу снегу сонца растапіла.
Зямля сагрэла цела чарвяка,
І ён бы стаў здабычай для грака —
Працоўнаму граку патрэбны сілы.

Зіма-вясна. Заблытана надвор'е.
Схапілася зіма ў сакавіку.
Пазёмка скача і пушыць пагор'е.
І шлях псуе майму чаравіку.

2013 г.

***

Углядваюся думнымі вачамі,
І сню святой ідэі ўвасабленне.
Няпраўда, што малітва —
для маўчання...
І дзея — толькі гнуткія калені.

Ісусе, Ты ж мне кажаш (не на вуха):
«Не дай пакоры стаць перад аблудам,
Сваёй душы танюткі гук паслухай —
Мяне пачуеш, я з табою буду».

Малітва ж — дзеяслоў, адухаўленне.
Малітва — рада з Госпадам Ісусам —
Ад цёмнага бяздзеяння збаўленне,
Усіх. І нас, няўцямных беларусаў.

Маміна сляза

Бяссільная і музыка — сказаць,
І блёкне паэтычны светласлоў
Перад слязой, бо гэтая сляза —
Святая зззяннем — маміна любоў.

Даўно сляза матулі не цячэ —
Няма яе праніклівых вачэй.
І толькі Богу я магу сказаць,
Што і ўва мне — матуліна сляза.

***

Мова знікла, шчодрая, як ласка,
У цячэнні нашай гаманы?..
Я раблюся беларускай казкай —
Ува мне мой родны свет заныў.

Сцежкі зніклі, мяккія, як ласка,
Бо па іх няма каму хадзіць.
Беларусь мая, ты станеш казкай?
На цябе, у жальбе, Бог глядзіць.

Кажы

Не кажы, што сцямнелася,
Кажы: «Развіднеецца»,
Бо на чарзе — світанне...

Няма адкуль прыйсці

Здаецца — гэта праз вякі прысню:
«Не, ні адзін не паказаўся ўрач...
І нечага сказаць табе... Не плач.
Як будзе, што сказаць, я пазваню.
Ты ад мяне спачні.»
І вось я ад Цябе адпачываю.
Ды толькі Ты цяпер настолькі сціх,
Што ліст святла жалоба абрывае —
Табе дамоў няма адкуль прыйсці.

***

І змрок наўсцяж —
З Белаазёрска змрок?..
Няма Мацяш,
Спыніўся думкі крок
І прамяня яе узнёслы зрок,
Які ніяк не пойдзе пад грудок?
Няма яе гаротных дзён, начніны?
Дзень споўз на дол,
Да дамавіны Ніны.

І лёгкая цяпер душа яе.
І цела лёгкім быць бы захацела,
Ды моцны дух перамагае цела,
Калі ён мужна Неба пазнае.
І лёгкая цяпер душа яе.
Анёл нясе на крылах і пяе.
Усё бяссілле ўкрые дамавіна.
А Неба сустракае Дух Твой, Ніна.

***

Мацней гучаць? А для каго распеў?..
Няўжо наш дом аглух і так сцямнеў?
На беспраменных, стомленых людзей
Зляцела ноч няспраўджаных надзей?
А я хачу агонь свой выкрасаць.
Ты пачакай гасіць яго, сляза!
Мая Радзіма мовай не сцякла.
Я б'юся думкай-жылкай ад святла —
Пульсуе ж ува мне мая любоў.
Няма нідзе такой другой, любой...
І ў гэтай простай ісціне старой
Дзве-тры іскрынкі моляцца зарой...
Ты пачакай гасіць агонь, сляза —
Мой дух гатовы песню выкрасаць!

Люблю я дзень

Люблю я дзень, калі выразны цень!
Былі ж, як промні, і гады, і дзень...
І прамнілісія зырка летуценні;
Была душа ў палёце-захапленні.

...Падумалася, што не бачу ценю,
свайго... І гэтых кронавых сляценняў...
Маё святло, ды ў раўнавазе з дзённым?..
Як гэты дзень, няветлівы і цёмны?
І ледзьве свецiцца мая дарога?
Тады ж якая з'ява я для Бога?..
Без ценю, можа, я вадой плыву?
І гэта называецца — «жыву»?
А як жа грэх?..
(Ой, невыразны ранак!..)
Недараваны?!.

Памінаю

Будзеце вы мяне ўспамінаць...
Сяргей

...Таго светлага не прамінаю.
Ўспамінаю цябе, ўспамінаю.
Ды маўклівая сцежка, якая
У бярозавым маі...
Ўспамінаю цябе, ўспамінаю...
І — адна без зялёнага сна я.

Спавядаюся

Палыхнулі ў царкве два радкі...
І агеньчык танюткі з рукі.
Да падсвечніка ён не прывык,
Да агульнай малітвы царквы.
Ад мяне Ты, Ісусе, ў журбе?..
Спавядаюся, Божа, Табе...
Стала свечкай растопленай я.
Уваскрэсла пытальнасць мая...
Той (з дзяцінства) царквы не пазнаць,
Не чуваць, нібы, звонкай яе,
Дзе «з-пад Яна» гаворыць вада,
І нібыта матуля пяе...
...І пра тое Табе гавару,
Што не дойдзе сказаць святару...
Мо святар ад мяне — у журбе?..
Спавядаюся, Божа, Табе:
Перад светам усёй Дабрыні,
Перад светам усёй Чысціні.
Мае вершы-малітвы прымі!
І даруй адзіноту! Амін.

***

Там зазвініць пчала,
дзе я ў суніцах з Табой была.
Узыйдзе сонца на той абшар
без нашых мар.
Жывому без сонца нияк,
няхай жа днее.
Але і ў веры,
і на паперы
пішу я верш,
што ніколі не пазавеш,
не паклічаш
з палян сунічных —
не станеш рэхам.
Не зацікавішся арэхам...
Не азірнешся, дзе я...
Заплача надзея.
Якраз гэта
і трэба помніць
жывым,
пакуль датыкаемся
да травы,
да ветру
і вецер да нас.
Ляціць час...
І ў часе пчала...
І думка такая
ляцець пачала.
Запозна.
Але — ці ж віна?
Пакута...
За нешта?..

***

Ад слёз я думкай тонкая, як ліст.
Яны нахлынуць, каб агонь заліць...
Ён у грудзях зашчэміцца ў адхланні...
Каля дыхання.

Вячэрняе

Між небам і снегам — святліца,
Агонь яе ў вочы — прамы.
І здольнае ў зрок мой змясціцца
Блакітнае поле зімы.
Вунь тоўпяцца сосны ў жаўцечы —
На макаўках сонца гарыць...
І дзень перакінуўся ў вечар,
У рух, ад зары да зары.

І соснаў паўстала чарнеча.
Яе так выразніць зара.
Ад зоркі цямнюткай сінечы
Пара мне ўспамін паўтараць.

Даўжэзнасць зімовай цямнечы,
І выбух іскрысты тугі:
Аб розным...
Аб позным...
Аб нечым...
Аб страчаным сне дарагім.

10 снежня 2009 г.

***

Гэта ўздых па шолаху бярозак,
Успаміну подых ад красы.
Лёзна ззяюць восеньскія слёзы,
І сцямнелі дрэўцаў валасы.

З нейкай думкі точыцца маркота
І калыша тое, што на дне.
Агарнула сумная пяшчота —
Час пражыты раптам павідне́ў.

У душы балючай і наіўнай,
Крыху недаспелым адкрыццём,
Думкам адгукаецца так дзіўна
З шэрых крон пражытае жыццё.

22 лютага Марыя Якаўлеўна Баравік адзначыла свой юбілейны дзень нараджэння. Сонечна віншуем нашую паважаную аўтарку і жадаем ёй светлага і доўгага жыцця, радасці і новых кніг!

Нудысцкі пляж

Фрагмент рамана «Дваістая душа Алісы»

Марта ЛОКІС

Пляж непадалёк, трэба толькі прайсціся да канца праменаду, падняцца ўгару да гатычнай гарадской брамы, а потым спусціцца ў бухту па высечаных у скале сходах. Я нават бачу іх пачатак.

«Ты, Аліса, хочаш сказаць, што пойдзеш зараз на нудысцкі пляж?» — пачынаю я традыцыйную спрэчку сама з сабою.

«А што такога? Абсалютна правільнае рашэнне, — прачынаецца мой унутраны голас. — Купальніка ў цябе няма. Чамадан з пляжнымі прычындаламі застаўся ў гатэльнай камеры захоўвання. У нумар цябе заселяць толькі пасля чатырнаццаці. А там усе галяком адпачываюць».

«Дазволіць іншым сузіраць мае інтымныя месцы?» — жахаюся я.

«Ну... гэта не забойчы аргумент, — не здаецца ўнутраны голас. — Урэшце, наўзамен ты атрымаеш мажлівасць сузіраць інтымныя месцы іншых людзей. Усё сумленна».

«Мне гэта трэба?»

«У цябе няма купальніка. Хочаш, сядзі да чатырнаццатай гадзіны на спякотным бульвары пад чэзлымі каталонскімі пальмамі. Хочаш, купайся ў нігліжэ. Зрэшты, цябе тут ніхто не ведае. Вырашай».

Маўчу, прыслухоўваюся да адчуванняў. Я баюся, што магу здзейсніць чарговы незваротны ўчынак і потым стану шкадаваць да канца дзён. Унутраны голас зноў спакушае.

«Ты журналістка. І мусіш быць кампетэнтнай у кожным пытанні».

«Ты мне параіш і наркотыкі пакаштаваць, і ў павеі запісацца?» — пярэчу я.

«Навошта скрайнасці? Што кепскага ў нудызме? Скупацца аголенай. Ты ж любіш падчас начнога радыё-эфіру, калі застаешся адна, распранацца ў студыі перад мікрафонам?» — нагадвае мне ўнутраны голас.

З ім цяжка спрачацца, ён ведае пра мяне ўсё. Ад яго не можа быць таямніц і нават маленькіх сакрэтаў. І ён гэтым падступна карыстаецца.

«Час сплывае, як пясок скрозь пальцы, — нагадвае голас. — Навошта ты перад адлётам шчыравала машынкай над сваім інтымным «лужком», дбайна падстрыгала яго? А?»

«Добра. Толькі потым не папікай мяне, што я раблю глупствы і здзяйсняю безразважныя ўчынкі».

«Маўчу, маўчу».

Чым бліжэй я падыходжу да сходаў, высечаных у скале, тым мацней хвалююся. Мне здаецца, што людзі з асуджэннем азіраюцца на мяне. Яны ведаюць, куды я накіроўваюся! Калі б у мяне быў купальнік, ні завошта не пайшла б туды. Але не станеш жа апраўдвацца перад сустрэчнымі, распавядаць ім пра замкнёны ў гатэлі чамадан з пляжнымі прычындаламі.

Вось і запаветныя сходы. Стаўлю нагу на верхнюю прыступку. Мне хочацца вярнуцца, але я супыняю сябе.

«Аліса, — кажу сама сабе. — Ты далёка зайшла, будзе крыўдна не паглядзець хоць адным вокам. Ты журналістка. Раптам хтосьці з радыёслухачоў патэлефануе ў прамым эфіры, завядзе гаворку пра нудысцкія пляжы, а табе няма чаго сказаць? Спусцішся да пляцоўкі, паглядзіш зверху і, калі зразумееш, што гэта не тваё, павяртайся».

Набліжаюся да пляцоўкі, там аголеная дзяўчына, у яе за плячыма пляцачок у выглядзе пацешнага мядзведзіка. Запавольваю рух і гляджу на яе занадта пільна, больш пільна, чым трэба было б. Яна весела ўсміхаецца ў адказ.

Людзей у пясчанай бухце, адгароджанай ад гарадскога пляжу скаламі, няшмат. Некаторыя з дзецьмі. Людзі як людзі — толькі голыя. Праўда, не ўсе. Тры жанчыны топлес. Па журналісцкай звычцы прыдумляю ім матывацыі. Хутчэй за ўсё, крытычныя дні. Каму захочацца паказваць, што ў цябе з аднаго месца, як у хлапушкі, вытыркаецца мышыны хвосцік вяровачкі тампона?

І вось ужо пад нагамі перасыпаецца пясок. Я магу разгледзець аголеных людзей у дэталях. Яны блізка ад мяне. Стараюся не затрымліваць позірк, удаю з сябе абазнаную нудыстку, для якой тут няма і не можа быць нічога нязвыклага. Мне трэба будзе на бліжэйшы час стаць адной з іх! Ці хопіць рашучасці? Я жудасна хваююся, выбіраю месца бліжэй да лініі прыбою, далей ад людзей.

«Аліса, — звяртаюся да сябе. — Нічога гэткага не адбываецца, ты агалялася тысячы разоў. Уяві, што ты на самоце».

Ніхто да мяне асабліва не прыглядаецца. Апускаю на жвір пляцачок. Скідаю абутак. Няспешна вылузваюся з джынсаў. Калі б я распраналася на адзіноце або ў выключна жаночай кампаніі, то абавязкова б скінула спачатку майткі, а ўжо потым блузку. Але я адчуваю, што не магу так хутка перайначыць сябе, падставіць чужым позіркам свае патаемныя месцы. Бяруся нетаропка расшпільваць маленькія гузікі блузкі. Вецер абцякае мае грудзі.

Я стаю топлес. Мае цыцкі пышная, адзін са смокчаў злёгку «правалены» ўнутр. Але гэта менавіта тая разынка, якая прысутнічае ў кожнай дасканаласці. Калі я ўзбуджаюся, ён выходзіць вонкі. Пазіраюць на мяне не гэтулькі мужчыны, колькі жанчыны.

І тут я разумею: нішто на свеце не прымусіць мяне цяпер скінуць майткі. Я і так зрабіла дастаткова, каб перамагчы сябе, адолець сорам. Усяму існуе мяжа. Не дапамагаюць і лагічныя хітрыкі, кшталту, «карона з галавы не зваліцца», «большасць мужчын прыйшлі са сваімі паненкамі», «голых дупаў тут і без тваёй аж занадта»...

«Мае майткі, — разважаю я, — калі глядзець на іх з адлегласці, цалкам могуць сысці за ніжнюю частку купальніка. Яны не карункавыя, светлы трыкатаж класічнага крою».

Так і не наважваюся распранущца канчаткова.

Тое, што я белая, як гліста, ратуе. Інакш бы неапаленая паска выдала б мяне — ніякая я не нудыстка, проста прымазалася да чужых у безвыходнай сітуацыі. Мора вабіць. Іду ў хвалі.

Плаваць я амаль не ўмею.

«Аліса, — кажу сама сабе. — Ты далёка зайшла, будзе крыўдна не паглядзець хоць адным вокам. Ты журналістка. Раптам хтосьці з радыёслухачоў патэлефануе ў прамым эфіры, завядзе гаворку пра нудысцкія пляжы, а табе няма чаго сказаць?

Таму, заграбаючы вакол сябе рукамі, хаджу па дне, пазіраю на пакінутыя на беразе рэчы. Ува мне з'явілася адчуванне волі, аголеныя грудзі зусім не бянтэжаць мяне.

На беразе з жахам выяўляю, што мокрыя майткі сталі празрыстымі, пад імі выразна праступае цёмны трохкутнік. Трэба ратавацца, на мяне глядзяць. Валюся жыватом на пясок. Цыноўкі або ручніка ў мяне няма, а заплечнік стае толькі на тое, каб пакласці на яго галаву. Ляжу са шчыльна зведзенымі нагамі. Адчуваю, як мая белая пасля беларускай зімы і змрочнай вясны скура ўсмоктвае міжземнаморскае сонца.

Мне хацелася б загарэць паболей. Не ўстаючы, заводжу руку за спіну і падкасваю майткі. Цяпер ужо і большая частка маіх клубоў «харчуецца» сонцам.

Ускладаю сонечныя акуляры. Цяпер ніхто не зможа дакладна вызначыць, куды я гляджу. Выдатна бачу тое, што зазвычай хаваюць бялізна і адзенне. Частка жанчын, маладыя і ва ўзросце, такіх тут таксама нямала, сядзяць, ляжаць, шчыльна звёўшы ногі. Але большасць абсалютна не турбуецца з тае прычыны, што яны дэманструюць свае геніталіі ва ўсёй пышнасці, падстаўляюць позіркам і сонцу старанна паголеныя «кляйноты». Набіраюся нахабства і бяруся цішком разглядаць мужчын.

Сярэдняга веку таўстун стаіць каля самай вады, раз-пораз кратае свой «струк», быццам бы правярае, ці не згубіў яго. Не дзіва, небарака з-за жывата не ў стане ўбачыць яго.

Столькі чэлясаў я не бачыла не тое, што ў адной прасторы, але і за ўсё сваё жыццё. Я, вядома, падазравала, што існуе пэўная разнастайнасць, але рэальнасць пераўзыходзіць мае фантазіі. Даўжыня, таўшчыня, форма, выгнутыя... І ані ў каго няма эрэкцыі, хоць побач поўна распранутых жанчын, некаторыя ледзь не павыварочвалі свае похвы вонкі. Заўважаю, як у аднаго з мужчын «струк» усё ж пачынае налівацца, на вачах пакрысе набракае. Ёсць ад чаго, непадалёк ад яго пульхная красуня шаруецца малачком для загару, яна без комплексаў нашмароўвае сябе і паміж ног. Мужчына, які стаў міжвольнай ахвярай, асцярожна перакульваецца на жывот.

Адзначаю, што полавыя органы і ў мужчын, і ў жанчын больш загарэлыя, чым іншыя часткі цела. Шукаю гэтаму тлумачэнне і знаходжу яго. Скура ў тых месцах цяпер зморшчаная, сцягнулася, а варта ёй распрастацца, загар зраўняецца па тоне. Працягваю цікавыя даследаванні, але пры гэтым не забываюся і пра сябе. Перакульваюся на спіну, трэба ж апаліцца і з другога боку. Мяне ўжо не турбуе, што мае грудзі аголеныя, дасяжныя чужым позіркам. Ляжу з заплюшчанымі вачыма, сонца шалёнае, нават цёмныя акуляры не дапамагаюць. Падхінаю беражкі майткаў, каб болей скуры падставіць прамяням. І дапінаю, як па-дурному выглядаю. Хочаш вызваліць больш скуры — проста скінь майткі. Тут так усе робяць. Навошта ж іх падкасваць? Тым больш, што мае майткіператварыліся ўжо ў дзве мокрыя пераплеценыя вяровачкі і даўно правaліліся ў лагчынку паміж клубамі. Яны нічога не затуляюць, нават даглежаную «расліннасць»! Варта зірнуць на мяне, і зразумееш: ніякая я не нудыстка.

Імкнуся не прываблівац увагу, валтужуся на пяску, вызваляюся ад майткоў. Адчуванні дзіўныя. З аднаго боку, палёгка, нібыта, моцна страціла ў вазе. Але, з іншага боку, адчуваю няёмкасць, якая ўбівае мяне ў пясок глыбей. Пакуль яшчэ я не гатовая ў такім выглядзе ляжаць на спіне. Сорам перад уласным голым целам прышчэплівалі мне выхаваннем, літаратурай. Ад яго так проста не пазбавішся.

Я ляжу нагамі да вады і да сонца.

«За мной нікога няма», — кажу я сама сабе і злёгку рассоўваю ногі.

Яшчэ шырэй, яшчэ, і вось я ўжо адчуваю, як сонечныя прамяні кранаюць мяне ў апошнім недасяжным для іх раней месцы, а вецер абдзімае, лашчыць вільготную скуру. І гэта асалода. Ляжу з заплюшчанымі вачыма, рыхтую сябе да таго, каб пайсці купацца. Я павінна зрабіць гэта абсалютна натуральна, без усялякага інстынктыўнага прыкрыцця далонню. Хай, хто хоча, глядзіць. Мне няма чаго саромеецца.

«Я самая разумная, самая прыгожая, самая рашучая і адважная...» — накручваю сябе на чарговае «геройства».

І тут чую, як нехта падыходзіць да мяне і спыняецца. Па кроках, ды і жаночым целам сваім адчуваю, што з'явіўся мужчына. Гэтага яшчэ не ставала. Адбываецца нахабнае парушэнне звычаёвых правілаў паводзін на нудысцкім пляжы: «Не заведзена, каб мужчыны падыходзілі да незнаёмых жанчын. У скрайнім выпадку, гэта дапушчальна, калі жанчына знаходзіцца ў кампаніі іншых мужчын».

Складаю ў галаве словы, якімі адпрэчу нахабу. Мае клубы шчыльна сціскаюцца. Зсоўваю ногі і прыўздымаю галаву. Гэта не вельмі зручна, калі ляжыш на жываце. Першае, што бачу — мужчынскія, злёгку парослыя валасінкамі ногі і паміж імі пагойдваецца загарэлы амаль да чорнага «струк», ён такі ж цёмны, як і раслiннасць, якая яго атачае, у ёй серабрыцца колькі сівых валаскоў.

Злёгку прыўздымаюся на локцях і ніякавею. Па-нада мною ўзвышаецца Герман Жарнасек. Той чалавек, які і выклікаў мяне ў Барселону, аплаціў маю паездку, каб я ўзяла ў яго інтэрв'ю, напісала артыкул. Яго трэніраванае цела пакрывае роўны загар.

— Рады, што не памыліўся, і гэта вы, — прамаўляе ён сваім характэрным, злёгку хрыпатым, нізкім голасам. — Бо тут не заведзена падыходзіць да самотных незнаёмых жанчын. Як даляцелі?

— Я… Вы… Я … — выціскаю з сябе невыразнае.

Імкліва чырванею. Кроў хваляй прылівае да твару, вушэй і чамусьці да клубоў. Мільгае вар'яцкая думка, што чырвоныя плямы, якімі ўпрыгожана мая дупа, у выпадку чаго можна растлумачыць уздзеяннем сонца, маўляў, перагрэлася. Але навошта мне яму такое тлумачыць? Ад гэтага стане лягчэй? Мінулы раз мне ўдалося-такі выкруціцца з няёмкай сітуацыі, а цяпер мяне заспелі на гарачым.

— Дазвольце прысесці? Калі, вядома, не перашкаджаю. Можа, вы хацелі пабыць на самоце? — пытаецца ён так, нібыта мы зноў знаходзімся ў радыйнай студыі і ён просіць дазволу апусціцца ў крэсла перад мікрафонам.

Няпэўна кручу галавой, прыціскаюся да пяску і дазваляю:

— Зразумела.

Герман садзіцца побач. Ён спакойны. Нават голы — годны. Калені злёгку разведзеныя, яго «сябра» кранаецца пяску. Я ліхаманкава цямлю. Але прымусіць сябе сесці я пакуль яшчэ не здольная.

— Ваш шафёр сказаў, што вы будзеце занятыя да заходу сонца. Вось я і вырашыла… — змаўкаю, не ведаючы дакладна, як сфармуляваць гэта самае «вырашыла».

— Менавіта, да заходу сонца. А што рабіць на пляжы пасля змяркання?

— Я меркавала, у вас справы, сустрэчы, — вярзу чарговае глупства. — Пэўна, ваш час дорага каштуе.

Здаецца, сяброўка Марта мела рацыю, калі ў аэрапорце папярэджвала мяне, каб я не нарабіла глупстваў.

У мяне па-ранейшаму не стае рашучасці сесці. Але ж выцягваю шыю, кручуся. Трэба ж нейк выказваць ветлівасць. Адная цыцка выслізгвае з-пад мяне, «глядзіць» у бок спадара Германа. Злёгку прыўздымаюся на локцях, непаслухмянка зноў трапляе ў пясчаную лунку.

Спадар Герман усміхаецца аднымі вачыма так, як гэта могуць рабіць толькі мужчыны за сорак, з якімі ў жыцці здарылася ўсё, што толькі можа здарыцца з мужчынам. Апроч смерці, зразумела.

— Я цаню свой час. Асабліва вольны, такі, як цяпер. Але, калі вы таксама тут, можам пачаць працу над інтэрв'ю і артыкулам. Вы не супраць, спадарыня Аліса?

У мяне ў галаве дзеецца чорт ведама што. Мозг, літаральна, плыве. Лезу ў заплечнік.

— Вядома, не супраць. Я ж прыляцела сюды працаваць, — лапачу я. — У мяне і дыктафон з сабою.

Для радыёперадачы трэба карыстацца вынасным мікрафонам, каб гук быў якасным. Заміраю з дыктафонам у адной руцэ і вынасным мікрафонам з кліпсай у другой, паколькі разумею, што раблю чарговае глупства. Калі б спадар Герман быў апрануты, я б прымацавала кліпсу на кашулю або на пінжак. Але ён голы! Ад сораму я апускаю вочы, позірк спыняецца на загарэлым на чарнаце «сябры». Дзякаваць Богу, з-за цёмных акуляраў мой візаві гэтага не бачыць. Шляхетны Герман імкнецца мне дапамагчы. Ці мне тое здаецца? Магчыма, ён проста сілкуецца маёй разгубленасцю.

— Мяркую, — ён глядзіць на мора, — не варта адразу ж весці запіс для радыёперадачы.

— Чаму?

— Існуе колькі прычын. Чуеце, Аліса, як шуміць мора?

Зразумела, я чую хвалі.

— Гэты шум потым ні на адным кампутары не прыбярэш. Давядзецца тлумачыць слухачам, што мы гутарым на пляжы. Гэта не вельмі добра. Да сутнасці размовы не мае ніякага дачынення.

— Згодная.

— Прычына другая, — прамаўляе Герман. — Для інтэрв'ю, для шчырай размовы, мы павінны наладзіцца на адну хвалю.

— У сэнсе? — пытаюся.

Я ўжо трохі супакоілася, ва ўсялякім выпадку, настолькі, каб схаваць дыктафон у заплечнік. Мой позірк зноў чапляецца за загарэлы чэлес. Мне пачынае здавацца, што ён крыху адхіліўся ў мой бок. Але гэта не эрэкцыя, я ўпэўненая, што Герман занадта стрыманы для таго, каб дазволіць сабе гэта на публіцы.

— Прыкладна так часам робяць акцёры на рэпетыцыі. Проста разам спяваюць песню. Гэта зблізае, стварае агульны настрой. Не жадаеце выпрабаваць?

Уяўляю сабе карціну. Мы з Германам зацягваем беларускую народную песню на каталонскім нудысцкім пляжы, трапляем у цэнтр увагі.

— Не, я кепска спяваю, — знаходжу нязграбнае апраўданне.

— Шкада. Мне здавалася інакш. Ёсць яшчэ адно — радыкальнае, рашэнне разбурэння бар'ераў у зносінах. Мы можам абмяняцца ўспамінамі пра свой першы сексуальны досвед. Падзяліўшыся патаемным, мы здолеем пасля казаць пра больш складаныя рэчы шчыра. Менавіта так потым у перадачы і ў інтэрв'ю ўзнікнуць падтэксты.

Мой першы сексуальны досвед, у сэнсе адносін з процілеглым полам, з'яўляецца адначасова і апошнім, катастрафічна няўдалым. Усялякія пазнейшыя сексуальныя фантазіі і свавольствы не бяру ў рахубу. Не магу ж я распавесці яму пра тое, як на другім курсе ўніверсітэта я нечакана для сябе напілася і апынулася ў адным ложку з тым хлопцам, імя якога нават не хачу цяпер згадваць. Я спазнала толькі боль. Пара мітуслівых рухаў, вось і ўсё. Ён атрымаў задавальненне, а пра мяне не падумаў. Не, ён сказаў-такі мне «дзякуй». Ідыёт. У мяне было такое адчуванне, нібы ў мяне справілі патрэбу. З таго часу я ніколі больш не імкнулася паўтарыць той досвед. Баялася расчаравацца…

— Здаецца, радыкальны спосаб вас не вабіць, Аліса, — прамаўляе спадар Герман і мае рацыю. — Што ж. Для пачатку прапаную адкінуць звароты на ўсялякія «спадар», «спадарыня» і перайсці на «ты».

Я пагаджаюся. Насамрэч, неяк па-дурному гутарыць голымі і выконваць падобныя фармальнасці этыкету.

— Тады ў мяне да цябе, Аліса, ёсць прапанова пайсці ў мора. Да таго ж, твая спіна неўзабаве пачне шкварчэць пад сонцам.

Не ведаю, што і сказаць. Для таго, каб пайсці ў мора, давядзецца падняцца… і «ўсё» яму паказаць. Але нельга спрэс ляжаць на жываце. Герман мае рацыю, спіну мне ўжо ладна прыпякло. Назаўтра скура палезе лахманамі. Пачынаю сябе ўгаворваць.

«Аліса, ты дзясяткі разоў сядзела аголенай у радыйнай студыі падчас начных эфіраў, уяўляла, нібыта нехта бачыць цябе. Ты ўжо наважылася і распранулася на нудысцкім пляжы. Што зменіцца, калі ты падымешся? Ты яшчэ галаву ў жоўты пясочак закапай, пакінуўшы наверсе свае счырванелыя ад сораму і сонца клубы».

— Хадзем? — пытаецца ён.

— Рэчы тут так і пакінем? — раблю я апошнюю спробу адступлення.

— На гэтым пляжы не заведзена красці рэчы. Магчыма, таму, што злодзею няма куды іх схаваць, — усміхаецца Герман.

Мужчына падае мне руку, каб дапамагчы падняцца. Адмоўлюся, значыць, пакрыўджу. Раблю цяжкае фізічнае практыкаванне. Самым арганічным і натуральным было б стаць на калені і пасля гэтага падняцца. Але гэта ў выпадку, калі б на мне былі б майткі. Таму даводзіцца перакаціцца на бок, сагнуць нагу, стаць на калена і толькі потым, скарыстаўшыся дапамогай, падняцца.

Я жудасна хвалююся, нягледзячы на тое, што прабавіла на нудысцкім пляжы ладны кавалак часу. Адна рэч, калі на цябе глядзяць незнаёмыя людзі, якіх ты потым у жыцці ніколі не сустрэнеш, і зусім іншая, калі побач з табой крыху знаёмы, значна старэйшы мужчына, з якім давядзецца сустракацца і, магчыма, працаваць надалей. У мяне імгненна ўзнікае жаданне зноў прыціснуцца да пяску. Цыцкі, жывот і асабліва «лужок» аблепленыя дробным пяском, нібы адбіўныя — паніроўкай. Інстынктыўна бяруся абцярушваць пясчынкі, але яны не жадаюць порстка высыпацца з кучаравых валасінак — сыплюцца і сыплюцца. Збянтэжаная, кідаю гэты занятак.

— Прымружся, — звяртаецца Герман да мяне.

— Навошта?

Ён двума пальцамі здымае з мяне сонцаахоўныя акуляры.

— Яны могуць патануць у моры.

Сонца слепіць вочы. Цяпер Герман не здаецца такім моцна загарэлым. Нашыя позіркі перакрыжоўваюцца. Я павінна стаць больш асцярожнай. Ён бачыць, куды менавіта я гляджу. Дзіўнае адчуванне, у мяне проста вочы свярбяць, так хочацца паглядзець ніжэй, а нельга.

Герман крочыць перада мной. Магчыма, ужо адчуў маю нудысцкую неспрактыкаванасць і збянтэжанасць, таму і дае мне кароткую пярэрву. У яго трэніраваныя, падцягнутыя клубы, яны пругка сціскаюцца пры кожным кроку, з іх хутка абсыпаецца наліплы пясок. Спадар Герман рухаецца вельмі натуральна. Я лаўлю позіркам, як разгойдваецца паміж яго нагамі «струк». Але не паспяваю зрабіць з гэтага лагічных высноў.

Мы стаім на мокрым пяску. Накочваюць хвалі. Я саромеюся таго, што адмыслова разглядала яго ззаду.

— Аліса, як далёка сёння ты гатовая заплысці? — пытаецца мужчына.

Пытанне застае мяне знянацку. Яно гучыць дваіста. З аднаго боку, яно быццам бы бяскрыўдна тычыцца адлегласці. Але, з другога боку, ёсць у ім іншы сэнс, той самы падтэкст, пра які паспеў сказаць Герман. Так, я ўжо далёка сёння «заплыла», а дзень яшчэ не скончыўся.

Калі нават апранутыя жанчына і мужчына стаяць блізка адно да аднаго, самі сабой у галаве складаюцца пэўныя думкі. Мы заўсёды «прымерваем» сябе да іншых. А тут мы стаім аголеныя, зусім побач. І я не магу не думаць пра тое, ці падыходзіць Герман да мяне, ці падыходжу яму я. Яшчэ нічога дакладна не ведаю, але мне прыемна на яго глядзець, прыемна знаходзіцца побач. Брыдкі ўспамін з мінулага, па-ранейшаму, не пакідае мяне, я памятаю свой першы і апошні сексуальны досвед у дэталях, дотыках.

— Я кепска плаваю. Дакладней, амаль не плаваю, — прызнаюся.

Ну вось, Аліса, ты сама знізжаеш свой кошт. Пару хвілін таму прызналася, што кепска спяваеш, цяпер — плаваеш. А што ты наогул умееш рабіць дасканала? Прызнайся яшчэ ў тым, што панічна баішся блізкасці з мужчынам.

— Я не дазволю табе патануць, хадзем.

Хваля змывае з мяне наліплы пясок. Крадком праводжу далонню па «лужку», пяску няма і там. Спыняемся. Вада то падымаецца мне да шыі, то спадае па талію. Герман трымаецца тварам да мяне, бокам да хвалі. Я бачу яго злёгку парослыя жорсткімі валасінкамі грудзі.

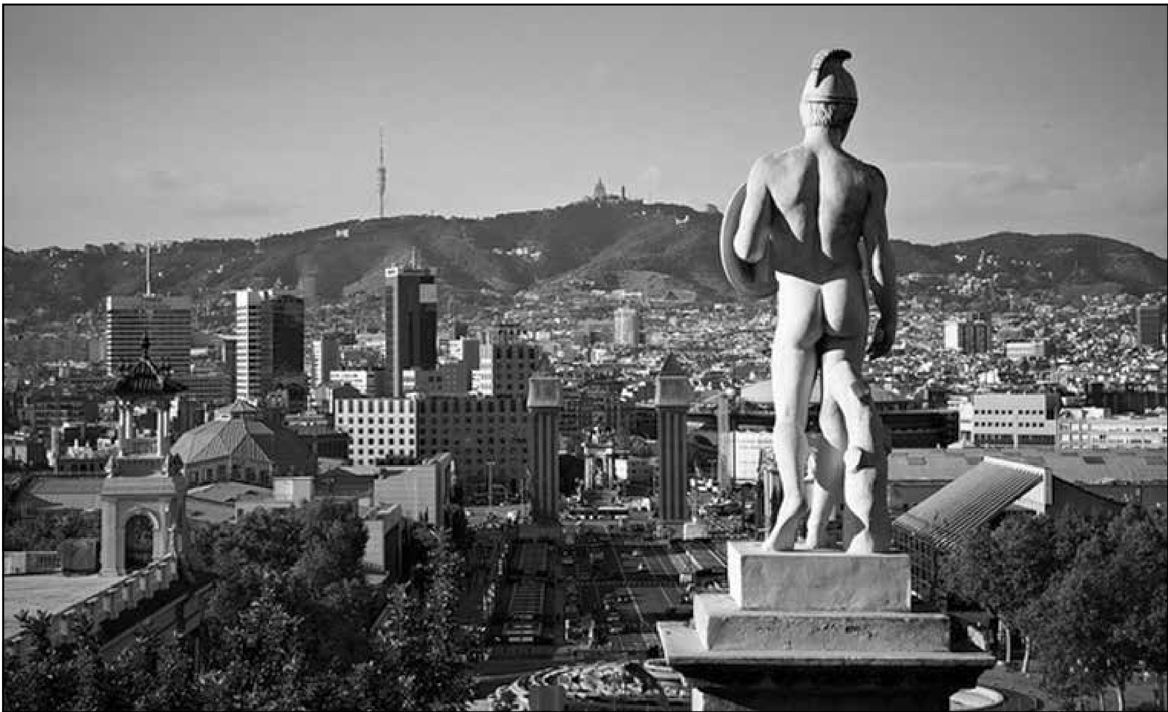
— Асцярожна! Падскоквай, — папярэджвае мяне Герман.

На нас коціць высокая хваля. Яшчэ не дайшоўшы, яна ўскіпае шумам. Я падскокваю, грэбень б'е мне ў плячо, хваля хоча пацягнуць да берага. Але Герман паспявае схапіць мяне за руку. Вадзяная плынь падхоплівае нас, закручвае, на імгненне зблізае, сутыкае нашыя целы. Я хачу адхіліцца, заграбаю рукой, але плынь, якая ўжо адыходзіць ад берага, мяне выварочвае. Адзін неасцярожны рух, і далонню я датыкаюся яго. Мне здаецца, плоць крыху напружаная. А можа, я проста даткнулася яго нагі, рукі? Хваля сыходзіць. Вада цяпер мне па пояс. Пена не дае разгледзець, што ж дзеецца ў Германа там — ніжэй. Лаўлю сябе на думцы, што мне карціць пабачыць, ну… хоць бы злёгку набраклую плоць. Павінна ж я яго хваляваць, проста, як жанчына.

Мы ўжо не дакранаемся адна да аднаго, дотык доўжыўся крыху больш за секунду, але яна, ва ўсякім выпадку, для мяне стала электрычным разрадам, працяла розум. Цяпер і адчуванні мае ў вадзе сталі іншымі. Я, літаральна, скурай, геніталіямі адчуваю, што нашы целы абцякае адна і тая ж вада. Адна на дваіх. Праз яе я адчуваю і Германа, хоць і стаіць ён на адлегласці.

«Як далёка ты гатовая заплысці сёння?» — згадваю я пытанне.

А я і сама не ведаю. Бо плаваю зусім кепска. Добра, калі не патану.

Эра выраджэння

Пра існаванне

1
Трывожным пульсам б’ецца ў скронь
Жыццё — повязь Зямлі і Неба!
З якой павагай кладзеш на далонь
Кавалак надзённага хлеба.
З тых першабытных часоў нелады,
Як грымнула райская драма:
Сыходы, сыходы (сюды і туды)
З напісанай небам праграмы.

2
Роўныя перад ім і шасцёрка і туз!
У жорнах Вечнасці без намаганняў
Перацірае рэальнасці груз
У друз успамінаў і паміналняў.

3
Дом.
Работа.
Ад панядзелка і да суботы
Замураваныя мы ў турботы.

4
Без боскасці і без натхнення!
Як змучаны пагоняю алень…
Сон.
Летаніна.
Манітор.
Скупое сукупленне.
Сплін, спараны з нудой,
Як з ноччу дзень…

5
Забег, даўжынёю ў жыццё…
Бяжыш!
Бяжыш!
Змаганне ног і локцяў.
Штурхай і абганяй кагосьці!
Уся ільгота:
Да вычарпання поту
Ад павароту да павароту,
Рыпіш,
Пыхціш,
Але бяжыш!

6
Не мною адкрыта: жыццё — гульня!
Ды толькі выпадак кур’ёзны:
У сцэнах змагання Дабра і Зла
Выконваем ролі сур’ёзна.

Пра нязменнасць чалавечай натуры

1
На нашых вачах
Адбілі паклоны вякі
І суха паціснулі адзін аднаму рукі
Напышлівыя тысячагоддзі.
Але і сучасны чалавек валачэ закарэлую лямку мітусні!
Ні веды, ні Запаветы яго не навучаюць:
З чыёй падачы з году ў год
Сабе падобных вынішчае?

2
З тых часоў, як нізрынулі Сталіна,
Хіба крыху дабрэйшымі сталі мы?
Аб’яві толькі конкурс даносаў —
І пасыплюцца, нібыта проса.
Пад замком сядзяць подласць і зайздрасць,
Адчыні ім — памкнуцца на двор,
Дзе з ранейшым імпэтам паставіць
Тую ж п’есу другі рэжысёр.

Пра айчынную бюракратыю

Кур’ёзамі гісторыя багата!
Не шчасціць пралетарыяту:
Не маючы ніякага мандата
Уладу захапіла дыктатура бюракрата.

Пра лічбакратыю

Стол
Крэсла.
Экран манітора.
Тэлефоны…
Паперы горы.
Дэбет.
Крэдэт.
Улік.
Справаздача…
Сэрца ад манатоннасці плача!
Так, пад лічбаў бясконцыя скокі,
З нас штодзённа выціскваюць сокі.

Пра хваробы грамадства

1
Што гэта робіць стагоддзе з намі?
Грэбуюць многія бульбай, баршчамі —
Кухні заморскія ў значнай пашане.
Мір на прасторах. Пакоі прасторныя.
Не галадаем. Адзеты прыстойна,
Толькі няўтульна і неспакойна…
І абганяе «Пежо» з «Мэрсэдэсамі»
Эпідэмічная хваля дэпрэсіі.

2
Мы выйгралі бітвы з нястачай,
мікробамі…
Мы зрынулі з трона наказы БОГАВЫ,
Ды сілы няма ў нас змагацца з хваробаю,
Якую завем трывіяльна — трывогаю.

3
Да іголкі з траўкай прывучыўся сплін,
Кіч вычварэнства розных масцяў,
Век моцных жонак і аслабленых мужчын,
Век дагараючых любоўных жарсцяў…

4
Нас прыручылі: у вольны час
Зачаравана глядзім на экран,
Дзе, вочы мазолячы, кожны раз
Глупства з бяздарнасцю скача канкан.

5
Змяніўся культ працы й высокай культуры
Культмасавым апашленнем:
Вядуць нас упэўнена гуру гламуру
Наўпрост да эры Выраджэння…

Пра цяжар часу

1
Праносяцца зімы, вёсны…
Няўхільна за нашым лёсам
На тройцы ляціць безгалоса
Усюдысны тлен.
Пазнакі наносіць
Нябачны пануры вазніца.
Спрабуеш дарма затуліцца
Ад рухаў няўмольнай правіцы,
А на старонках -«маўкліцах»
Альбомаў старых весяліцца
Сведка паніклых амбіцый —
След паступовых змен.

2
Зрываць захапленне з паглядаў мужчын —
Жанчын запаветная мара.
Зарокся хтосьці — ёсць шэраг прычын
Змірыцца з будзённасці карай.
Але ад прыросту узростных слядоў
На сэрцы і сум і знямога.
З пакорай цела дыктату гадоў
Душа не пагодзіцца доўга.

Пра неспазнанасць часу

Загадкавасць боская ў танцы агністым
Парывістага імгнення!
Як ні цікуй за яго трыадзінствам —
Не ўсочыш за ператварэннем!

З разгону ўразаецца ў Вечнасці гліну —
Без цяжкасці лепіць існае!
З фрагментаў надзей, падзей і былінаў
Былому робіць маністы…

Кружэнне стагоддзяў, сузор’яў, планет
Пад лінзамі назірання!
Складае з кваяцістых імгненняў санет
Боскага існавання.

Побач будзь…

Алесь
ГІБОК-ГІБКОЎСКІ

Адна

І было каханне нечаканым,
і было да болю яго мала.
Зорка з тваім іменем жаданым
над зямлёю ціха праляцела.

Як спяшаўся я яе разглядзець,
наталіцца тым святлом нябесным!
Ды яна сярод аблокаў недзе
ўсё знікала, як анёлаў песня.

І шаптаў я ціха, як малітву:
«Ты адна — маё наканаванне!
Ты адна!.. З табою толькі бітву
выйграць я здолею за каханне!..»

2012

Стамлёны анёл

Няма мне ад неба міласці,
усё зноў як у цяжкім сне,
бо ты ад мяне стамілася,
не можаш бачыць мяне!..

Не хочаш ты болей дотыку
рук і вуснаў маіх…
Ляцяць, бы ў бездань, зноў покатам
хвілі, гадзіны, дні!..

Каб быў наперад я здольны
сэрца ўчуць тваіго холад,
то жарсных мар няўтольных
я затушыў бы золак.

Перапыніў бы споведзь
нашых вачэй у слязах,
рваў бы граху повязь,
лёс нас якой звязаў…

Кліч, душой тваёй кінуты,
я б, напэўна, пачуў…
Але, і табой адрынуты,
ўсё-ткі спытаць хачу:

«Скуль жа, з якое высі
ўпала ты ў наша жыццё,
калі змагла апячыся,
йшчэ й не расклаўшы касцёр?»

Чорныя вочы

> ***Вочы чорныя — спякота,***
> ***Часам — сонных зор адбітак…***
> ***Рад’ярд Кіплінг***

Вочы чорныя — як выйсце —
я сустрэў у час пякельны,
погляд іх дзіцячы, чысты —
счараваў мяне ён вельмі!

І адвёў ён ад прысуду
цёмных сіл у веры далеч…
Вочы чорныя… Я думаў,
што заўсёды ў іх уладзе

застануся… Ды дарога
залюляла, закружыла…
Вочы чорныя другога
сёння грэюць з той жа сілай…

Ахвяра

Ўсё як сон дурны, як злыя чары,
бо мяне прынеслі у ахвяру,
і маё напоўненае сэрца
выкінулі, як пакет са смеццем.

А ў тым сэрцы горкае каханне,
йшчэ жывое, плакала да рання…
Але потым сціхла ўраз, без словаў —
згінула без роднае паловы!..

***

Проста ты мне вер,
хоць на сэрцы скрабе,
хай мой дзіўны намер
не бянтэжыць цябе.

Проста ты мне вер,
як ні горка ў душы —
твой адзіна давер
можа ўсё-ўсё рашыць!

Проста побач будзь,
быццам частка мяне —
і асядзе ўся муць,
цемра больш не кране…

Проста ты мне вер,
Веру каб утрымаць…
Ўсё, жыву чым цяпер,
тваё носіць імя!..

***

Бога больш дарэмна не малю,
хоць у сэрцы нож смяротнай стомы…
Як жа я цябе яшчэ люблю,
як жа цяжка рваць мне па-жывому!.
Болей не ўзляцець ні ў ноч, ні ў дзень
нам з табой у восеньскае неба,
і ад нашай песні толькі цень
недарэчны — побач без патрэбы…

Расстанне з каханнем

Адмаўляюся ад цябе
беззваротна, мілая, любая…
Маёй песні гук аслабеў,
бо ўмяшаўся зноў лёс грубы.

Адмаўляюся ад цябе,
калі ты даражэй за жыццё мне,
і праваливаюся ўсё глыбей
ў змрочны свет самоты халоднай.

Адмаўляюся ад цябе —
сваёй часткі, цёплай, роднай.
Для мяне збіўся часу бег,
што з табой быў лёгкі, свабодны!

Ён спыніўся, бяздушны час,
без тваіх слоў выкшталцоных,
больш не будзе на свеце Нас,
будуць «Я» і «Ты». Асобна…

Адмаўляюся ад цябе,
ад тваіх найцёплых адбымкаў,
застанецца ад шчасця след
на выявах халодных здымкаў.

Бо між намі ў спакой цішыні
воля лёсу Трэцяга ўставіла,
і ён сэрца тваё спаланіў
ўсім насуперак правілам…

Адмаўляюся ад цябе —
пра сябе ж я даўно забыўся.
Ды нязбытная думка скрабе:
«Ну а раптам я… памыліўся?»

Любоў па-шведску

Доўгі час, страціўшы старыя, «цэнтралізаваныя» стасункі з замежнымі выдавецтвамі, айчынныя не рашаліся на дыялог з калегамі з краін бліжэйшых і далёкіх.

Прычыны навідавоку: сціслае кола беларускамоўных чытачоў; кніжны рынак, запоўнены кнігамі перакладаў на рускую мову; нежаданне вялікіх выдавецтваў наладжваць стасункі з замежнымі партнёрамі; адсутнасць спецыялістаў, якія могуць весці прафесійны дыялог.

Хочацца засяродзіцца на шведскіх дзіцячых кнігах, якія ўсё часцей расквечваюць беларускую кнігавыдавецкую прастору, бо прыклад працы з беларускамоўнымі версіямі шведскіх дзіцячых кніг — яскравае сведчанне таго, як трэба працаваць дзеля папулярызацыі, рэкламы і прасоўвання прадукта (кнігі) на рынак.

Гісторыя перакладаў шведскіх кніг для дзяцей на беларускую мову пачынаецца з апавядання «Лота» (1995) і казачнай аповесці «Браты Львінае Сэрца» (1997) Астрыд Ліндгрэн (пераклад быў здзейснены з англійскай мовы С. Лузгінай і Т. Лукшай). Урэшце, у 2000 годзе ў Вільні выдаецца кніга "Усе нашы дзеці з Булербю», перакладзеная са шведскай Л. Баршчэўскім, а пасля — зноў жа непасрэдна з мовы арыгіналаў – «Малы і Карлсан-з-даху» (пераклад Ю. Жалезкі. — 2007) і «Піпі Доўгаяпанчоха» (пераклад Дз. Плакса. — 2008) — усе рэальныя творы таксама належаць зорцы і шведскай, і сусветнай дзіцячай літаратуры Астрыд Ліндгрэн.

Але палова справы — падрыхтаваць і выдаць кнігу. Прэзентаваць яе свету, данесці да чытача, каб не пылілася яна маўклівым грузам на паліцах бібліятэк і ў кнігарнях — вось другая палова складніка, без якога немагчымы поспех найлепшага выдання.

Пасля выхаду «Піпі Доўгайпанчохі» па-беларуску ў Мінск прыехала дачка Астрыд Ліндгрэн Карын — тая самая, якой у маленстве маці расказвала на сон казкі і якая аднойчы прыдумала незвычайную гераіню. Спадарыню Карын віталі і ў Цэнтральнай дзіцячай бібліятэцы (там, дзе на той момант ужо жыў Карлсан), і ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь.

А неўзабаве здарыўся цуд у маім асабістым жыцці. Я не магу абмінуць яго, не расказаўшы ў падрабязнасцях, бо гэта — яскравы прыклад фантастычнага прафесіяналізму, які злучае ў сабе і яснае разуменне пастаўленай мэты, і валоданне сітуацыяй, якое ёсць вынікам нястомнай аналітычнай работы, і здольнасць працаваць наўпрост, без пасярэднікаў... Аднойчы мне патэлефанаваў пасол Швецыі Стэфан Эрыксан, з якім да той пары асабіста мы не былі знаёмыя, і запрасіў у амбасаду пагаварыць пра магчымасці выдання па-беларуску сучасных шведскіх аўтараў. «Я часта чую, як вы расказваеце пра дзіцячую літаратуру на радыё, — сказаў спадар Стэфан, — і бібліятэкары пацвердзілі, што ведаюць вас як апантанага дзіцячай кнігай чалавека. Акурат з такім мы ў амбасадзе і хацелі б пазнаёміцца!»

Пры сустрэчы мне прапанавалі ў складзе невялікай дэлегацыі ад Беларусі наведаць Швецыю, пабываць на цырымоніі ўзнагароджання прэміяй Астрыд Ліндгрэн-2009, а таксама наведацца ў шэраг шведскіх выдавецтваў, каб — на свой густ — адабраць штосьці з кніг з перспектывай выдання па-беларуску. «Астрыд Ліндгрэн — гэта наша зорка, класік, але ў Швецыі шмат іншых цікавых аўтараў, хочацца пазнаёміць беларусаў з імі!» — наказаў спадар Эрыксан.

О, гэта была задача дык задача! Калі ты апынаешся ў краіне, дзе статыстыка аджывае і лічба ў 1300-1500 выдадзеных штогод кніг для дзяцей візуалізуецца і прапануецца як магчымасці перакладу ў сябе на радзіме, галава кругам ідзе! Вось выдавецтва, якое спецыялізуецца на пазнавальных кнігах для дзяцей — і ты не ведаеш, за што хапацца: кнігі пра зямлю і зоркі, жывую прыроду і нежывыя прадметы... Вось кнігі, якія маляўніча апавядаюць пра тое, як працуе пабытовая тэхніка — пыласос, тэлевізар... І ўсё так яскрава і даходліва, што, начытаўшыся, экзамен на рамонтніка можна пайсці здаваць... Вось выдавецтва, дзе працавала сама Астрыд Ліндгрэн — яны гатовыя да супрацы, прапануюць і класіку, і сучасных аўтараў... Вось яшчэ і яшчэ выдавецтвы з рознай спецыялізацыяй, арыентаваныя на розныя ўзроставыя групы дзяцей...

Хочацца — усё! Але ўрэшце абіраю кнігі Юі і Томаса Вісландэраў для самых маленькіх — «Малы і Мядзведзік» і «Малы і Білан» у выдавецтве «Natur och Kultur». Разлік просты: беларускія дзяржаўныя выдавецтвы, якія адвыклі ад перакладной літаратуры, будзе прасцей угаварыць на выданне кніжачак са сціплымі нешматлікімі лінейнымі малюнкамі... Кнігі пра Маму Му і Крумкача Юі Вісландэр і Свэна Нурдквіста меліся на ўвазе на перспектыву праз тое, што гэта паўнакаляровыя кніжкі-карцінкі, дарагія ў выданні...

На момант, пра які я апавядаю, найважнейшай задачай у Беларусі было знайсці выдаўца на гэтыя кнігі. Беларускія выдавецтвы друкавалі беларускіх аўтараў альбо тых замежных, якія даўно адышлі ў іншы свет і правы на іх творы ўжо былі міжнароднымі. Дзеля кантактавання з замежжам патрабаваліся спецыялісты, якія разбіраюцца і ў аўтарскім праве, і мову замежную ведаюць — а яны аказаліся ў дэфіцыце.

Аднак пры спрыянні амбасады Швецыі ў Беларусі і Шведскага інстытута ў Стакгольме выданне спачатку «Малога і Мядзведзіка», а пасля «Малога і Білана» стала магчымым — кнігі выйшлі ў 2011 і 2012 гадах адпаведна (пераклад Н. Кандрусевіч).

У Беларусь прыязджае Юя Вісландэр. Я ладзіла прэзентацыю кніг на пляцоўцы Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Запрошаным прапаноўвалася прыйсці з мядзведзікамі, цацкамі свайго дзяцінства... Быў на ёй і мядзведзь адной з супрацоўніц Нацыянальнай бібліятэкі, якому за шэсцьдзесят гадоў. І спадар Стэфан быў з мядзведзікам — улюбёнай цацкай свайго сына! Было хораша, весела. Шмат пра кнігі і прэзентацыю напісалі беларускія СМІ...

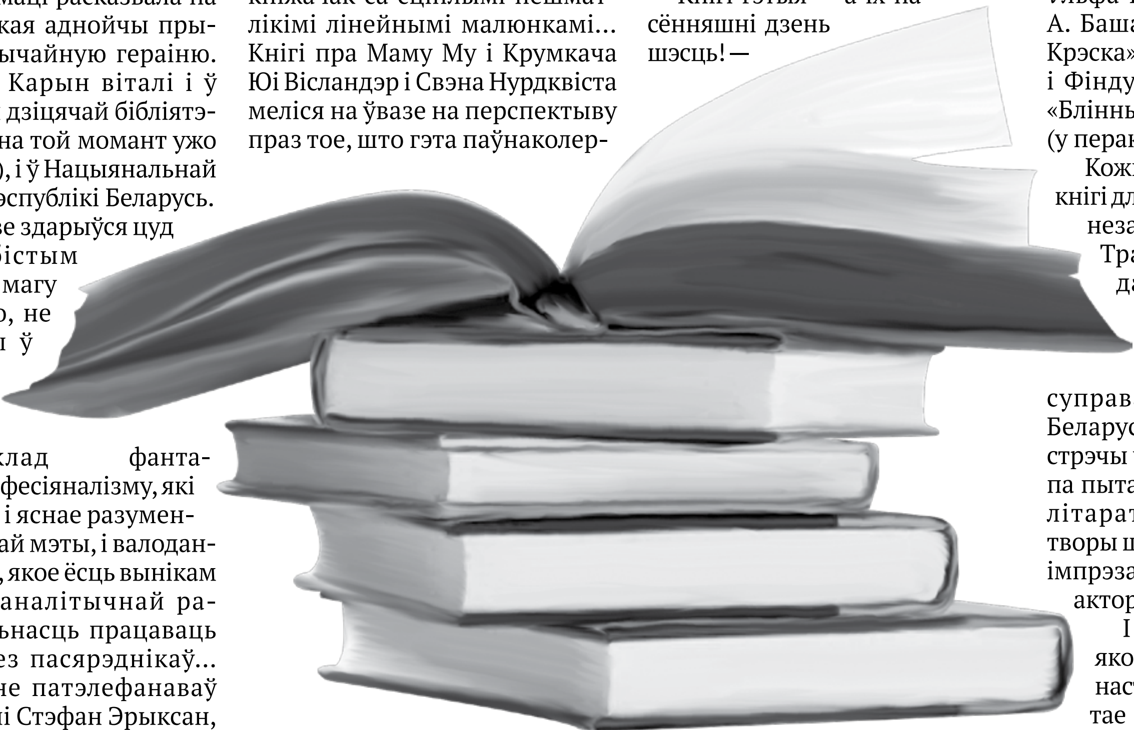
А вось першая з серыі кніжак-карцінак пра Маму Му — «Мама Му чытае» — выйшла ў 2012 годзе ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». Штораз мяне скараў прыклад Стэфана Эрыксана, які асабіста апекаваўся лёсам шведскіх выданняў для дзяцей па-беларуску.

Кнігі гэтыя — а іх на сённяшні дзень шэсць! — бяруць у палон сэрцы беларускіх чытачоў не толькі праз лаканічнасць і захапляльнасць аповеду, не толькі праз майстэрства мастака-ілюстратара Свэна Нурдквіста, але і дзякуючы яскраваму дзейству, якое вакол кнігі стварае тэатрык «Лямцавая батлейка» Веранікі Фаміной (першы спектакль ладзіўся пры ўдзеле акторкі і рэжысёра Святланы Бень). «Нараджэнне» тэатрыка таксама падтрымала амбасада Швецыі, і вось пастаноўка «Мама Му чытае» дэманструецца падчас другога прыезду Юі Вісландэр у Беларусь. Пасля амбасада Швецыі падтрымае і шэраг гастрольных паездак тэатрыка па Беларусі, і пастаноўку спектакляў па наступных кнігах...

Творы, вакол якіх ствараецца цікавае дзейства, цяжка не любіць! І можна толькі пазайздросціць шведскім аўтарам, якім надаецца столькі ўвагі і аказваецца такая магутная падтрымка! У выніку ёсць і моцная шведская дзіцячая літаратура, і асобы, аўтары.

Гэтыя традыцыі клапатліва пераняў Саюз беларускіх пісьменнікаў. З 2010 года ён ладзіць шэраг майстр-класаў са шведскімі дзіцячымі пісьменнікамі і мастакамі. Прыязджалі да нас і выбітны крытык шведскай дзіцячай літаратуры прафесар Яніна Арлов, і пісьменнік Ульф Старк — прэзентаваць выдадзеную кнігу «Дыктатар»... У серыі «Каляровы ровар» Саюза беларускіх пісьменнікаў пачынаюць выдавацца наступныя цікавыя кнігі сучасных шведскіх аўтараў: «Снежны чалавек» Эвы Сусы і «Найлепшы спявак у свеце» Ульфа Нільсана (у перакладзе А. Башарымавай), «Віта Белая Крэска» Сары Лундберг, «Пэтсан і Фіндус святкуюць Каляды» і «Блінны торт» Свэна Нурдквіста (у перакладзе Н. Кандрусевіч).

Кожны раз выхад шведскай кнігі для дзяцей па-беларуску — незабыўнае, яскравае свята. Традыцыя, закладзеная ў дачыненні да прэзентацыі шведскіх дзіцячых кніг, працуе безадказна. Штораз выхад кнігі суправаджаецца прыездам у Беларусь аўтара. Ладзяцца сустрэчы ў школах, круглыя сталы па пытаннях сучаснай дзіцячай літаратуры, майстар-класы, творы шведскіх пісьменнікаў на імпрэзах чытаюць папулярныя акторы...

І ўсё ж ёсць адно «але», якое вельмі часта азмрачае настрой на такіх святах. Гэтае «але» аніяк не тычыцца шведаў — яны малайцы: далікатныя інтэлегентныя людзі, таленавітыя творцы, якіх падтрымлівае ўласная краіна, а па-за яе межамі — амбасады ды выдавецтвы, якія прасоўваюць сваіх аўтараў і свае кнігі на сусветны рынак.

У мяне ўзнікаюць пытанні да нас, беларусаў. Паралельна з ушанаваннем шведскіх кніг і шведскіх аўтараў у нас паўстае і трывалая традыцыя павальнага шальмавання свайго. «Беларускія пісьменнікі» наогул і «беларускія дзіцячыя пісьменнікі» ў прыватнасці, як і само словазлучэнне «беларуская дзіцячая літаратура», часта гучаць як лаянка ўжо падчас саміх прэзентацый і сустрэч са шведскімі аўтарамі. Даходзіць да таго, што запрашаюць на прэс-канферэнцыю са шведскім калегам беларускіх пісьменнікаў, каб патлумачыць ім, якія яны замшэлыя і адсталыя.

Працытую Эву Сусу пасля яе спатканняў з Беларуссю і беларускімі літаратарамі на сустрэчах і майстр-класах: «Мне бачыцца, таленавітых творцаў у вас шмат. Але беларускія дзіцячыя пісьменнікі жывуць у значна больш складаных умовах, чым мы, і няма той свабоды, якую я маю ў сваёй прафесійнай дзейнасці ў Швецыі. Уражанне, што апроч усяго іншага, ёсць праблемы і з мэтавай групай — усё менш і менш дзяцей гаворыць па-беларуску. Да ўсяго, выконваць задачы стварэння і пошуку мэтавай аўдыторыі — гэта вельмі шмат для пісьменніка. Калі я прыязджаю сюды, я стараюся сябе паставіць на месца беларускіх пісьменнікаў і аналізую сваё становішча ў Швецыі — які б лёс быў бы ў мяне, калі б ад мяне чакалася так многа? Я думаю, што дзейнасць пісьменніка найперш палягае ў жаданні і магчымасці праз мастацкае слова данесці сваё адчуванне і ўспрыняцце свету, жыцця... Гэта ўжо — шмат. А яшчэ стаяць на барыкадах, мець нейкую грамадскасказначную задачу... Гэта занадта і — дзве розныя рэчы».

Дык вось згадваючы, якімі намаганнямі і з якімі матэрыяльнымі ўкладаннямі, на якім высокім узроўні з боку шведаў замацоўваліся і працягваюць замацоўвацца пазіцыі дзіцячай шведскай кнігі на беларускай прасторы, хачу заўважыць, што нам варта вучыцца любіць не толькі і не столькі іх кнігі, іх літаратуру: не дужа складаны занятак любіць прызнанае, шанаванае, тое, у што ўкладаюцца не малыя сілы і сродкі. Такая любоў — суцэльная асалода!

А вось разумець і бачыць, колькі працы і намаганняў патрабуецца для лакальнай «раскруткі» нават добра вядомых сваіх імёнаў і твораў — варта. Вучыцца ў шведаў прафесійнаму падыходу ў дробязях, стратэгічнаму мысленню, паслядоўнасці ў дзеяннях — і праецыраваць гэта на сваю прастору, на сваю літаратуру. Глядзіш, можа і адшукаецца ў ёй тое, што не сорамна і шведам, і ўсяму свету паказаць.

Вучыцца любові па-шведску, якая вымагае тытанічнай працы, веры ў сілы і поспех таго, чаму служыш.

Алена Масла

Абраннік сонечнага феба

Прадмова да выдання Міхася Стральцова «Выбраныя творы» (Мінск, «Беларуская навука», 2015, серыя «Беларускі кнігазбор»)*

...Каралішчавічы. Не вёска, з якое родам Язэп Пушча, а Дом творчасці і адпачынку пісьменнікаў, што непадалёк ад вёскі. У гэтых Каралішчавічах у лістападзе 1964 года мы і сустрэліся першы раз.

Хто «мы»? Міхась Стральцоў і я. Бо трошкі раней, у доме № 9 па вуліцы Энгельса, дзе месціўся Саюз пісьменнікаў, а ў часе вайны была рэзідэнцыя Вільгельма Кубэ, я пазнаёміўся з двума крышачку старэйшымі хлопцамі. Аднаго — ружавашчокага ды бялява-кучаравага з дробнымі кудзеркамі — звалі Алесем. Калі б ён быў яшчэ кірпаты, круглатвары, невысокі ды пульхны, выглядаў бы як анёлак. Але быў Алесь рослы і меў ледзь не класічны профіль. Алесевага земляка з Бярозаўскага раёна — сімпатычнага, невысокага — звалі Толем, Толікам. Прозвішчы іхныя — Разанаў ды Казловіч. Нас ды яшчэ два дзясяткі старэйшых (а некаторыя нам здаваліся і зусім старымі) паклікалі на нараду маладых — страшна сказаць у шаснаццаць-сямнаццаць гадоў — пісьменнікаў...

Галоўным заняткам на нарадзе былі творчыя семінары: чытанне і разбор вершаў, апавяданняў і да т. п. Тут з намі працавалі рэдактары ды загадчыкі аддзелаў у рэдакцыях часопісаў ды кансультанты СП.

Аддзелам прозы ў «Маладосці» загадваў М. Стральцоў. Тады і там, у Каралішчавічах, мы і пазнаёміліся.

Да восені 1964-га я ўжо ведаў, што ёсць пісьменнік М. Стральцоў, яшчэ малады, не сацрэаліст, бо ў апавяданнях ягоных няма камсамольцаў, партыйцаў, трыбуннасці і лозунгаў. Такая літаратура вабіла мяне.

...я купіў кніжачку «Блакітны вецер». А на паўгода раней — напрадвесні 1964-га — прачытаў у «Маладосці» апавяданне «Сена на асфальце», загаловак якога крытыка ўзяла «на ўзбраенне»: сенам на асфальце пачалі называць учарашніх вяскоўцаў, што ўцяклі ад фінагентаў і калгасных пустапарожніх працадзён у горад. У апавяданні літаральна адным мазком былі напісаны і вобраз фінагента, што здзіраў з вяскоўцаў падаткі, забіраў у іх за нядоімкі дабро. Звалі таго фінагента Куфар. Можна ўявіць, як ён вышукваў с куфрах нядоімшчыкаў рэчы, прыдатныя для продажу ў гарадскіх камісійных крамах...

«Сена на асфальце» — гэта пакаленне, якое не магло прыжыцца або кепска прыжывалася ў месце. Гэта пакаленне і М. Стральцова, і маё...

Тады і там, у Каралішчавічах, у мяне з М. Стральцовым, здаецца, не было ніякіх літаратурных размоў. Затое ён навучыў мяне гуляць з пушкаю з-пад запалкаў: пакласці пушку этыкеткаю дагары на краёк стала і знізу даць пстрычку; калі, падляцеўшы, пушка ўпадзе этыкеткаю дагары, гульня пераходзіць да твайго партнёра, а калі на этыкетку — 5 пунктаў, на доўгі вузкі кант — 10, на кароткі вузкі кант — 15.

Пачатак. Міхась Стральцоў і Рыгор Барадулін. Фота з сямейнага архіва

Хударлявы, светлагаловы, з трохі хвалістымі валасамі, шляхетна белатвары М. Стральцоў меў нягучны голас. Не прамоўца. Мог нешта казаць, казаць лагічна, паслядоўна, адале збіцца з тэмпу, нібыта збянтэжыцца і ўжо гаварыць больш самому сабе, каб змоўкнуць.

Яго турбавала адвечная праблема адэкватнасці, сумеру думкі і слова, пачуцця і слова, праблема правільнага разумення ды інтэрпрэтацыі выказвання суразмоўцам. Калі падчас размовы не знаходзіў патрэбнага вызначэння ці параўнання, бянтэжыўся. Гэтым я тлумачу ягоную пэўную скаванасць у дыялогу. Гэтым я часткова тлумачу і непладавітасць, неразмашыстасць Стральцова-празаіка, Стральцова-крытыка.

Я не мог яшчэ сфармуляваць, але інтуіцыя мне падказвала, што пісьменніцтва для Стральцова — справа інтымная, духоўная. Але разам з тым і грамадская. Не ў тым вульгарным разуменні гэтага слова, што мастак, маўляў, павінен служыць грамадству, вызнаваць прынцыпы партыйнасці і народнасці, а грамадская ў тым значэнні, што Стральцоў служыў слову...

Яшчэ да асабістае сустрэчы з М. Стральцовым я ўжо вёў дыялог з ім.

Так здарылася, што кожны празаічны твор М. Стральцова, напісаны ў 1965–1973 гадах, быў (прынамсі для нас, маладзейшых) падзеяй.

«Свет Іванавіч, былы донжуан»... Апавяданне з'явілася ў «Маладосці» пад канец 1965-га. Ужо не было Хрушчова. Патыхала палітычнымі замаразкамі. Вось-вось на лаву падсудных пойдуць Андрэй Сіняўскі і Юлі Даніэль, а з Масквы прагоняць Алеся Адамовіча.

У гэтым апавяданні вабіла фронда. І тая галантнасць, дасціпнасць, з якою яна была прадэманстравана.

Зноў чытаю тыя радкі — і ахоплівае журба. Гэта не толькі пра пакаленне, што нарадзілася да вайны. Гэта і пра нашае, на дзесяць-дванаццаць гадоў маладзейшае за Стральцова. Тады прыўзнялася «жалезная заслона». Пасля Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў у Маскве (1957) з'явіліся «стылягі». Катастрафічна вузелі штаны не толькі ў кавалераў, але і ў нас, падшпаркаў. А ў дзевак — спадніцы...

Мы прыйшлі ў самастойнае жыццё, калі насталі замаразкі і маразм, але ў нас быў ужо сякі-такі набытак, але «жалезную заслону» ўжо нельга было апусціць дарэшты, а побач з намі былі старэйшыя — і аднадумцы, і суддзі. ...мы тым часам прачытаем аповесць «Адзін лапаць, адзін чунь» са свабоднымі вершамі на пачатку і ў канцы твора і з малітваю дзеда Міхалкі ў пятым раздзеле. І я цяпер не магу знайсці адказу на пытанне: як яе, тую малітву, прапусцілі ў друк? Пачытайце яе — гэта сапраўды хрысціянства. Мо я памыляюся, але мне здаецца, што гэтая малітва можа быць самастойным творам. Ва ўсякім разе я не сустракаў у найноўшай беларускай літаратуры твора, роўнага ёй, такога камернага, інтымнага дыялогу чалавека (кроплі хваляў) з Богам. «Магутны Божа» Наталлі Арсенневай надаецца для калектыўнага, харавога выканання, бо там просім мы для нас, для Беларусі, а тут чалавек, выспавядаўшыся Богу, просіць для сваіх унука-сіраты, дачкі-ўдавы і жонкі. Для сябе — адно «Даруй мне, божа...»

Пакаленне тых хлопцаў, што адпускалі доўгія валасы і падмалі каўняры куртак ды пінжакоў, расло без рэлігіі, было ў пераважнай большасці сваёй атэістычным. І Стральцоў быў у ім ці не адзіным празаікам, хто пэўным чынам пераадолеў уплыў атэістычнае школы, камсамолу, партыі.

Жыццё складвалася так, як складвалася. Пераадольванне ўплыву школы, камсамолу і партыі, мусіць, не магло пачацца раней, чым пачалося. Юны М. Стральцоў верыў у Сталіна. Першы надрукаваны ягоны твор меў загаловак «Товарищу Сталину». Аўтару тады, у 1952-м, было пятнаццаць гадоў. Але «недзе на трэцім курсе» ён (а ў Свет Іванавічу, ведама ж, нямала ёсць ад аўтара) не толькі «адпусціў доўгія валасы» і «падняў каўнер курткі». У ягонай свядомасці адбываецца пераварот. На трэці курс М. Стральцоў пайшоў пасля ХХ з'езду КПСС, пасля пачутага на камсамольскім (ці партыйна-камсамольскім) сходзе закрытага пісьма ЦК КПСС пра культ асобы Сталіна, пасля адпаведнае пастановы ЦК.

Стральцоў адыходзіць і ад бальшавіцкае ідэалогіі, і ад спароджанай ёю эстэтыкі сацрэалізму. Ён шукае іншую эстэтыку, і дзеля гэтага чытае французскія раманы і замежныя раманы наагул.

...Ён не быў у ліку шумных франдзёраў канца 50-х — пачатку 60-х, ён не ўступіў у КПСС і не стаў сацрэалістам.

З другое паловы 60-х я пачаў раўнаваць Стральцова. Да паэзіі. Ніяк не мог пагадзіцца, што ён яшчэ і паэт. Нават і сказаць не магу, хто з добрых празаікаў пераходзіў у паэты. А тут чалавек пачаў пісаць рыфмаваныя тэксты... Мо да яго стасуюцца перайначаныя словы Ганны Ахматавай: «Паэзія заўсёды здавалася мне і таямніцай і спакусай»? А мо патрабавал паэта к свяшчэннай жертве Апалон? А мо яго чытанне Багдановічавых вершаў натхніла? Шкадую, не папытаўся.

Так і не ведаю адказу: Багдановіч натхніў Стральцова пісаць вершы ці так само па сабе атрымалася. Адно магу сказаць: стральцоўская «Загадка Багдановіча» спрычынілася да рэнесансу Багдановічавай паэзіі.

Тое, што Стральцоў піша вершы, настройвала на мінорны лад. А тое, што ў адным годзе ўбачылі свет і паэтычны зборнік «Ядлоўцавы куст», і апавяданне «Смаленне вепрука», падказвала мне, што празаік Стральцоў больш нічога не напіша. Дарма кружлялі чуткі пра аповесць «Конь гуляў на волі», якую нібыта піша Міхась Лявонавіч. Чытаючы «Смаленне вепрука», бліскучае апавяданне, жанр якога сам аўтар вызначыў як «эпітафію апавяданню», я ўнутрана — нават у грудзёх зашчымела — зразумеў: круг замкнуўся. Не хацелася верыць прадчуванню. Кволая надзея яшчэ была. Не ў аднаго мяне. Быў жа ў Стральцова-паэта радок «Люблю я прозы дух цвярозы»...

Стральцоў адыходзіць і ад бальшавіцкае ідэалогіі, і ад спароджанай ёю эстэтыкі сацрэалізму. Ён шукае іншую эстэтыку, і дзеля гэтага чытае французскія раманы і замежныя раманы наагул

З 1973 года перанясуся амаль на дзесяць гадоў наперад — у 1982 год.

Пінск. У гатэлі «Прыпяць», у нумары, у якім спыніўся Уладзімір Калеснік, сабралася немаленькая грамада беларускіх ды ўкраінскіх літаратараў, якія прыехалі на святкаванне 100-х угодкаў з дня нараджэння Якуба Коласа. Была і чарка. Узнікла нагода пагаманіць і пра тое, чаму не адзін пісьменнік меў такую слабасць — выпіваць на шкоду свайму здароўю, творчасці, дабрабыту. Дацэнт Калеснік, спасылаючыся на прыклад Міхася Рудкоўскага, генералізаваў ды выводзіў прычыну гэтага з'явішча з таго, што чалавек, бачачы прорву паміж належным і рэальным, не можа прыстасавацца да гэтага рэальнага. Адсюль я рабіў выснову, што такі чалавек не мог стаць і не быў марыльным рэлятывістам: не меў аднае маралі ў адных выпадках і іншае — у іншых. Але гэты чалавек і не змагар, не прапаведнік. Бачачы разрыў паміж належным і сапраўдным, ён не фармулює палітычных, эканамічных, сацыяльных ідэяў, не кліча да змагання за іх здзяйсненне. Дацэнт Калеснік даў зразумець: былі б іншыя магчымасці для самарэалізацыі чалавека, мажліва, больш спрыяльна склаўся б і ягоны асабісты лёс.

У 1982-м Стральцоў быў там — у Мазыры, у ЛТП (абыдземся расійскаю абрэвіятураю словаў «лячэбна-працоўны прафілакторый»).

Вестка пра тое, што Стральцоў там, не прагучала для мяне навіною...

Мусіць, першасная бяда Стральцова была ў тым, што ён не мог адмовіць напорыстым аўтарам. І рабіў з іх пісьменнікаў, г. зн. перапісваў іхнія тэксты. Мне называлі імёны тых людзей. Тыя людзі — Брыль з іншае трагічнае прычыны назваў іх памочнікамі (у сэнсе: памочнікі смерці) — дзякавалі свайму рэдактару.

Ведама, апынуўшыся на «вольным хлебе», стаўшы «вольным мастаком», можна было пражыць і літаратурнымі заробкамі, але пры трох умовах: што ты шмат пішаш, што ў цябе выходзяць кніжкі, што ты жывеш сціпла. У час «вольнага мастакоўства» (бяру 1973–1980 гг.) у Стральцова выйшлі тры арыгінальныя зборнікі паэзіі і крытыкі («Ядлоўцавы куст», «У полі зроку», «Цень ад вясла») і кніга выбранага «У чаканні радасці». І ў перакладах нешта было. Быццам і няблага, але...

Другая палавіна 70-х. 1977 ці 1978 год. (У «ЛіМе» — Асіпенка. Газета аджывае, і ўжо можна зайсці ў рэдакцыю. Да гэтага і прывязваецца дата.) Славуты «подыум» — узвышэнне, з якога пачынаецца шлях у калідоры «ЛіМа», «Беларусі» і «Полымя». Ці не пяць літаратурных нікчэмнасцяў і іхні дабрадзей Стральцоў. Усе яны, нават малодшы за мяне ці не на дзесяць гадоў П., з ім на «ты». І гэтае Міша...

І собіла ж мне са Стральцовым на іх натрапіць!.. Акружылі Міхася Лявонавіча, гаворка адразу ж пайшла пра адно. Я не магу і не хачу бачыць Міхася Лявонавіча ў застоллі з гэтымі людзьмі, у кепскім стане, а

таму паціхеньку сыходжу. Не развітваючыся. І не мецьму з ім кантактаў да 1982 года.

І вось 1982-гі, і мы размаўляем у гасцінічным нумары Уладзіміра Калесніка. А потым я адкрыю для сябе, што ў Стральцова папросту не было сябра. Не было душэўнага сябра. Што ён, кажучы словамі дзеда Міхалкі, быў сіратою між людзей.

Жахлівая сітуацыя: ёсць кампанія — і няма сяброў, ёсць размовы, выпіўкі — і няма бяседаў. Не было каму пастаяць каля душы. Не было каму сяброўскім словам накіраваць, як кажуць, на шлях ісціны і падтрымаць на гэтым шляху. Чалавек застаўся адзін...

Было яно гэтак. Генадзь Пашкоў выпусціў зборнік сваіх вершаў і вельмі хацеў, каб у «ЛіМе» з'явілася рэцэнзія на яго. Добрая рэцэнзія. І за рэцэнзента ён абраў сабе М. Стральцова. Было ў яго такое спадзяванне, і жаданне, і, мусіць, дамоўленасць была, што Стральцоў напіша. І ўсё «даставаў» ён нас, лімаўцаў: калі? Галоўны рэдактар тыднёвіка Алесь Жук сказаў, каб я напісаў адпаведны ліст Стральцову. Туды. І я такі ліст напісаў (хто даў той мазырскі адрас — не памятаю; магчыма, так і сказалі: Мазыр, ЛТП, Стральцову). Алесь Пісьмянкоў, з якім я разам працаваў у аддзеле крытыкі і бібліяграфіі, прасіў перадаць Міхасю Лявонавічу прывітанне. І я склаў ліст ад нас абодвух. Звычайны ліст-заказ аўтару. Незвычайнае ў ім толькі тое, што аўтары яго — абодва супрацоўнікі аддзела. Мы разумелі, што гэта не проста ліст-заказ, а пэўным чынам — дэманстрацыя салідарнасці і спагады.

Адказ прыйшоў 19 траўня 1982 года. Рэцэнзіі не было — быў ліст, і былі вершы. Усё змесціва канверта сакратарка рэдакцыі Тамара Нікіціна пазначыла нумарамі 1367—1371, а на лісце, адрасаваным мне з Пісьмянковым, Алесь Жук напісаў рэзалюцыю: «Скажыце Міхасю сваю думку пра яго вершы... Я іх надрукую». Алесь намякаў: пахваліце Стральцу (такая была мянушка ў Міхася Лявонавіча) ягоныя вершы.

Ці трэба казаць, што той аркуш-ліст з рэзалюцыяй я ў Тамары выпрасіў?

Цяпер мушу прызнацца як на споведзі: да таго дня, да 19 траўня 1982 года, я не прачытаў аніводнага верша паэта М. Стральцова ад пачатку да канца. Матыў просты: любячы празаіка і крытыка Стральцова, я баяўся расчаравацца ў Стральцове-паэце. Дый рэўнасць да паэзіі. Такі псіхалагічны суплёт...

19 траўня 1982 года я мусіў прачытаць дасланыя вершы. Прачытаў. І Пісьмянок прачытаў. Пісьмянок быў захоплена-ўзрадаваны (не перавёўся порах у парахаўніцы!), я — задаволены: добрыя вершы, не давялося расчаравацца. Вось з гэтым набыткам я пайшоў да стральцоўскага аднакурсніка і спачувальніка, намесніка галоўнага рэдактара Міколы Гіля. Тым болей, што сам Міхась Лявонавіч прасіў паказаць ягоныя творы Гілю. Настрой у мяне быў радасны, мне хацелася жартаваць, а таму я звярнуўся да Міколы па-расійску (а мог бы і па-польску):

— Николай Семенович, тут у меня написались стишата. Послушайте. Может, в них есть толк. Вот...

Што я чытаў? «Два подступы да верша», «Экспромт», «Міцкевіч на Беларусі», «Пара асвойваць і прагрэс...», «Хоць ад пары, калі мяне...»? Дальбог, не памятаю. У мяне быў добры настрой, я чытаў добры верш, у мяне быў уважлівы, удзячны слухач. І гэта было галоўнае.

Калі я скончыў чытанне, Мікола сказаў:

— Здаецца мне, Анатоль Міхайлавіч, што гэты верш напісаў не ты, а хтосьці іншы. Ці не Міхась Лявонавіч Стральцоў?

— Мікола! — у здзіўленні выгукнуў я. — Як ты здагадаўся?

І мы загаманілі пра Міхася Лявонавіча...

Стральцоўскія вершы (названыя вышэй) былі апублікаваныя 6 жніўня. Наш фотакарэспандэнт, фоталетапісец літаратуры і мастацтва Беларусі Уладзімір Андрэевіч Крук дзеля гэтае публікацыі дастаў са свайго архіва фота маладога, прыгажэннага — абраннік сонечнага Феба! — Міхася Стральцова. Вера Сямёнаўна Палтаран была ў захапленні ад тае публікацыі. Слова «прыгажэнны» — ейнае. (А мо яна сказала харашэнны?)

А публікацыі стральцоўскіх вершаў у «Полымі», пра якія аўтар турбаваўся ў лістах да Пісьмянка і да мяне, у 1982 годзе не было. Яна з'явілася там ці не ўвесну наступнага года, калі, зарабіўшы «на дарогу ды на штаны», пісьменнік вярнуўся ў Менск...

А хада падзей была такая. Недзе ў канцы 1983-га ці на пачатку 1984-га, недзе праз год па вяртанні Міхася Лявонавіча адтуль, быў у Саюзе пісьменнікаў адкрыты партыйны сход, на якім па абавязку службы прысутнічаў і я. Памятаю, як Віктар Карамазаў (ён быў сакратаром партбюро) упікнуў кіраўніцтва часопіса «Полымя»: у рэдакцыі ёсць вакантнае месца ў аддзеле крытыкі, а добры крытык Стральцоў ходзіць без працы. Слова ўзяў намеснік галоўнага рэдактара «Полымя» Генадзь Пашкоў і сказаў такое: мы з павагай ставіліся да Мішы і тады, калі ён піў, і зараз яго паважаем... У зале ўсталявалася цішыня, трывожлівая, напятая. Генадзь зразумеў, што сказаў не тое, што ляпнуў. Заірдзеўся і збіўся (а так добра пачаў!). Скончыў тэму словамі накшталт: мы не супраць, уладкуем.

Генадзь не падумаў пра маштабы творчае асобы Стральцова і Пашкова. І проста асобы — таксама. Гэтыя Міша і піў, прамоўленыя з трыбуны, зала ўспрыняла як абразу. Так я зразумеў тую напятую цішыню. І парадаваўся за Міхася Лявонавіча: калегі паважаюць яго.

Не вытанцавалася ў М. Стральцова рэцэнзія на кнігу Генадзя Пашкова. Не натхніўся крытык. Але ж і не пайшоў Стральцоў працаваць у «Полымя». Неўзабаве ён стаў загадчыкам аддзела у «Нёмане». Анатоль Кудравец прыняў яго адразу ж, як адкрылася вакансія...

Мы — сябры, таварышы, прыяцелі — ледзь не маліліся: хаця б устаяў, не сарваўся.

Калі Міхась Лявонавіч быў там, маладыя літаратары на сустрэчы з Янкам Брылём спыталіся, як ён глядзіць на стральцоўскую праблему. «Міхась — мой боль», — адказаў класік, і аўдыторыя, было відаць, падзяляла ягоныя пачуцці.

Калі Міхась Лявонавіч вярнуўся, мы баяліся ў ягонай прысутнасці прамовіць словы «гарэлка», «віно», «выпіўка» і г. д...

Янка Брыль, Мікола Аўрамчык і Міхась Стральцоў. Дом літаратара, Мінск

Хто зрабіў той здымак, якім адкрываецца кніга выбраных твораў М. Стральцова (1987), які змешчаны і ў «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі», і ў «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі»? Здымак сталага чалавека, які нямала перажыў і перадумаў, чалавека з глыбокаю складкаю паміж бровамі. І чалавека, які ўсё ж здольны ўсміхнуцца вясёлаю ўсмешкаю.

Усё складвалася добра.

Была праца. Была павага калегаў. Былі добразычлівыя і душэўныя сябры.

У тую пару я ўжо не абмінаў стральцоўскія вершы, чытаў іх уважліва. Чытаў і напісаныя раней. А ў глыбіні, ці не ў падсвядомасці, было: ці вернецца Міхась Лявонавіч да прозы?

Нельга было не радавацца творчым поспехам Стральцова. На пачатку 1986 года Міхась Лявонавіч падпісаў мне свой новы, цудоўна аздоблены зборнік — «Мой свеце ясны». Калі падпісваў яго, я сказаў: прэмія імя Аркадзя Куляшова кнізе гарантаваная. «А дзяржаўная, Купалаўская?» — спытаўся паэт у мяне. «Дык нібыта спачатку Куляшоўская ідзе...» Вось не памятаю дакладна, што сказаў Міхась Лявонавіч, але выказаўся ён у тым сэнсе, што «Мой свеце ясны» — той выпадак, калі магчымае выключэнне з правілаў.

Цяпер, калі чытаю зборнік, бачу: сапраўды, ён — выключэнне. У паэтычным патоку таго часу ягоны зборнік вылучаўся роздумам пра вечныя загадкі быцця. Ведама, чалавек, паэт не можа не пытацца ў сябе: што будзе потым? Здаецца, і адказ маецца («...болей чым імгненне не прыме вечнасць ад цябе»), але ж нешта і не дае спакою: і «непрыкметна, спакваля расце і шырыцца трывога», і «скаланецца раптам сэрца, ліхой збаяўшыся мяжы». Хоць і не верыцца зусім «у тое наша адцвітанне», але апаноўваюць сумлевы: «Вось год мінуў. Яшчэ міне?» І як бы там ні было, «ужо і сэрца абняла, і пранізала тайны сіла».

Ці было ў тых вершах прадчуванне? Няма ў мяне адказу. Гэта цяпер я такое пытанне фармулюю, а тады, у 1986-м, такія матывы ў стральцоўскай паэзіі ўспрымаліся як філасофская лірыка.

У студзені 1986 года выйшаў зборнік вершаў, а недзе праз месяц у друк была падпісаная яго кніжка крытыкі і эсэ «Пячатка майстра». А яшчэ Міхасю Лявонавічу належала ўкласці кнігу выбранага: набліжаліся пяцідзясятыя ўгодкі, і паводле звычаю належала падсумаваць зробленае. Напачатку меркавалася, што гэта будзе двухтомнік. Але на двух- ці шматтомнік патрабаваліся ўзгадненні ў шмат якіх інстанцыях. Інстанцыі ж вырашылі, што Стральцоў да двухтомніка «не даспеў».

І ўсё ж, нягледзячы на дробныя прыкрасці, у сярэдзіне 1980-х Міхась Лявонавіч меў прыемны клопат: чытаў карэктуру аднае кнігі, чакаў карэктуру другое і рыхтаваў для выдавецтва трэцюю. І думаў — не мог не думаць — пра наступныя.

І ў асабістым жыцці ўсё складвалася нязгорш. Здаецца, спраўджвалася тое, пра што пісаў сам Стральцоў:

А будзе час, калі і без нагоды,
А проста так, ад шчодрасці быцця,
Успомняцца ранейшыя нягоды
Раней нязнанай мерай пачуцця.
І тое, што ўсё некалі балела
І што гняло варожай варажбой,
Падасца смуткам — скрухай пераспелай,
А ўвогуле — харошаю журбой.

«Пры ўсёй складанасці іхніх адносін яна яму патрэбна была вельмі...» Гэта — зноў цытата з Брыля. Гаворка — пра жонку Міхася Стральцова, пра Лену. Цешыла Міхася Лявонавіча меншая дачушка, Алеся. Бацьку за сорак пяць, а яна — малая (Кнопкаю называў). У такім узросце бацька ўжо па-дзедаўску мудры, ведае псіхалогію маленькага чалавека, умее з ім паразумецца.

...Ад каго я пачуў пра хваробу М. Стральцова? Ці не ад Карласа Шэрмана? Ці ад Віктара Карамазава? «Цяжка гэта — ілгаць замоўчваннем блізкаму чалавеку... пра хваробу». Цытата з Брыля. Сябры замоўчваюць, родныя — кажуць няпраўду, а яны, хворыя, «калі не ведаюць, дык здагадваюцца пра сваю асуджанасць». Ды як не здагадвацца? Адно слова «Бараўляны» можа каторага забіць. Бо ў рэшце рэшт дактары вымушаныя будуць сказаць: «Вам трэба легчы на абследаванне». Яны ўжо напэўна ведаюць дыягназ, і гэтае «абследаванне» гучыць для супакаення: маўляў, нічога страшнага пакуль яшчэ няма.

Гэтае журботнае падарожжа ў Бараўляны з Алаю Сямёнавай і Карласам. Мы ведаем дыягназ: рак стрававода. Прычыны? А хто ведае прычыны? Мо і курэнне (маглі мы напусціць поўны кабінет дыму; з форткі, як з коміна, ішоў).

Стральцоўская ўсмешка (няўжо ён не ведае праўды?). І мы, удавана бадзёранькія. Ага, Карлас узяў з сабою фотаапарат. Па ўсмешцы відаць: яшчэ кволіцца надзея.

А потым Карлас паведаміць мне пра аперацыю і пра ўскладненне пасля яе. Медыкі ў такіх выпадках кажуць, што аперацыю рабілі нямытымі рукамі. Быў занесены нейкі кок. Патрабаваліся і моцныя антыбіётыкі, і інтэнсіўная тэрапія. Неабходна было лячыць ад дзвюх хваробаў адразу...

24 жніўня 1987 года Янка Брыль і я ішлі па вуліцы Румянцава. І тут, амаль ля Саюза журналістаў, адбылася прызначаная сустрэча Брыля з жонкаю Стральцова. Я першы раз бачыў яе. Яна казала, у які касцюм адзене Міхася Лявонавіча, ягонае цела... Казала, што развітанне будзе заўтра і што будзе яно нядоўгае, бо занесеная інфекцыя такая, што нельга, каб цела больш працяглы час ляжала ў нармальных — пакаёвых — умовах.

...Раніцай у дзень пахавання я зразумеў, што мне лепш не ісці на грамадзянскую паніхіду. Мне не хацелася бачыць памочнікаў, якія — я гэта ведаў — абавязкова прыйдуць, каб вынесці Мішу. Але, мусіць, я больш баяўся бачыць мёртвага Міхася Стральцова.

Міхась Стральцоў застаўся ў маёй памяці жывым.

Анатоль Сідарэвіч

* Друкуецца ў скароце

Песнярка паталагічнага кахання: Марыя Роўда

Запозненая дэбютная кніга, не важна — прозы ці паэзіі, у нечым заўсёды мае падабенства з аднатомным зборам твораў. Ледзь не акадэмічным — з рубрыкацыяй, храналагічным прынцыпам падачы матэрыялу і падрадковымі каментарамі, якія хочацца падаць, але не дазваляе прыжыццёвы статус выдання.

Таму падрадковы каментар ператвараецца ў падтэкставы, расчытваючы які крытык можа па-свойму сканструяваць адцінкі «жыццёвага і творчага шляху імярэка». Сёння мы маем магчымасць не тыцкаць пальцам у неба, а наўпрост задаць пытанні Марыі Роўдзе — аўтарцы грунтоўнай дэбютнай кнігі прозы «Клінічны выпадак, альбо Дарэмныя ўцёкі». Яна нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Кнігазбор» у Бібліятэчцы Саюза беларускіх пісьменнікаў.

— Марыя, як так сталася, што пасля прыкметных выхадаў на публіку ў 1990-х і пачатку 2000-х у «НН» і «ARCHE» Вас выкінула на ўзбочыну літаратурнага жыцця? Бадай, не памылюся, калі скажу, што імя Вашае староннüяму чытачу беларускай прозы — а нават і больш-менш абазнанаму — не скажа нічога. Гэта быў свядомы выбар шуфляднага пісьма ці непрыняцце глыбаў і слаёў тагачаснага літпрацэсу — што?

— Шмат што ўплывала, змяняўся перш за ўсё сам стыль. Найперш гэта была лірычная проза, потым мне стала цікава пісаць нешта псіхалагічна завостранае, потым нешта сатырычна-крытычнае. Пасля была вучоба ў аспірантуры, напісанне і абарона дысертацыі, што надоўга зацягнулася, выкладанне ў Лінгвістычным універсітэце. Урэшце, я выйшла ў дэкрэтны адпачынак, гадавала дзіця. Хаця, трэба сказаць, што дзеці хутчэй дапамагаюць пісаць, чым перашкаджаюць. Бо ты сядзіш дома, фактычна нікуды не выходзіш, у цябе строгі рэжым, а калі ты на працы, то з'яўляецца тысяча розных спраў, зацікаўленасцяў...

— Так ці інакш, кніга выйшла. Бібліяграфію Вашых публікацый пакуль скласці няпроста. Можа, прасвяціце тады: наколькі творы, тут змешчаныя, вядомыя з газет ці часопісаў. Ці, па-іншаму сказаўшы, у якой ступені кніга будзе нечаканай для чытача, які ведаў вас у 90-я? Шмат ён знойдзе новага?

— Я думаю, што кніга будзе даволі новай для яго. Напрыклад, з трох аповесцяў дзве нідзе абсалютна не друкаваліся. Апошнія апавяданні, пачынаючы з «Ваўкалака» і далей па змесце — таксама новыя рэчы. Мне падаецца, менавіта ў іх з'яўляюцца зусім новыя для мяне аспекты. Калі ў ранніх апавяданнях гэта быў хутчэй пошук сябе праз каханне, пошук таго, як і ў чым мне рэалізавацца, то ў гэтых аповедах асноўнае — як я сумяшчаюся з гэтым социумам, што мяне прываблівае, што мне ў ім не падабаецца; тут маё месца ці мне трэба некуды адсюль уцякаць; як мяняецца горад, мяняецца жыццё, людзі? У кнізе тры мадэлі свету, якія пераходзяць адна ў адну і змяняюцца разам са мной з 1990-х у 2010-ыя: лірычна-філасофская, сацыяльна-псіхалагічная... Што мяне цяпер хвалюе найбольш — ужо нешта зусім новае. Цяпер мне хочацца ведаць, чаму ўсё так сталася. І дзе мае карані.

Напрыклад, у аповесці «Чорная лінія» я ў пэўнай ступені мадэлюю свет герояў — якім ён быў і якім ён мог бы стаць. Напрыклад, тыя выпускнікі Віленскай беларускай гімназіі, пра якіх я пішу: нехта з іх застаўся ў гісторыі Беларусі, іх усе ведаюць, нехта быў рэпрэсаваны, нехта загінуў на вайне, хтосьці з'ехаў у эміграцыю. Але пра шмат каго з іх мы не ведаем наогул нічога.

— Храналагічна творы ідуць ад 1993 да 2015 года. Прамежак часу ў 22 гады, выдатkаваны на адну кнігу. Цяпер шмат гаворыцца пра гендэрны складнік у літаратуры, пра тое, ці магчымая жаночая проза як такая. Ці чыталі вы, чакаючы выхаду сваёй кнігі, апавяданні Евы Вежнавец, напрыклад, альбо арыентаваліся, можа, на аповесці Алены Брава, з тым жа моцным псіхалагічным фактарам напісання? Ці адчувалі сябе часткай жаночага літаратурнага працэсу тады і ці адчуваеце цяпер?

— Цяжка гаварыць пра ўплывы, да таго ж не скажу, што я чытаю ўсю беларускую літаратуру. Я вельмі паважаю творы Евы Вежнавец, але хутчэй ведаю яе па ранніх публікацыях і мала што магу распавесці пра яе найноўшую прозу. Значна больш на мяне паўплывала Сью Таўнсэнд, я б пра гэта гаварыла больш ахвотна.

Фота Ц.Чарнякевіча

Жанчына-гераіня мне цікавая найбольш праз аналіз псіхалогіі. Калі будзе сацыяльная крытыка, то абавязкова з іроніяй. Я гляджу: вось ёсць такі чалавек, вось такі характар, лёс развіваецца пэўным чынам: выйшла дзяўчына замуж ці не выйшла, напрыклад. Муж, сям'я, дом — тыповая гісторыя. Што яна ў гэтым знаходзіць ці не знаходзіць? Як на яе ўплывае гэтая сітуацыя альбо не ўплывае? Атрымлівае яна сваю самарэалізацыю ў гэтым як чалавек ці не, у якіх момантах? Тады атрымліваецца тое люстэрка, у якое можна глядзецца. Альбо чорна-белая фатаграфія, якую можна разглядаць і чытаць характар, не адхіляючыся на колер.

— Як пачынаеш чытаць ад найранейшых тэкстаў — апавяданняў першай яшчэ паловы 1990-х — і пакрысе рухаешся далей, то міжволі адчуваеш змены ў метадзе пісьма. Можна сказаць, гэта паступовы сыход ад ускладненага мадэрнісцкага сінестэтычнага пісьма, з далейшым паглыбленнем у рэфлексію, за якой досыць цяжка бывае ўпільнавацца. Аповесці нядаўнія — гэта хутчэй сямейная сага — родавыя паданні, фамільнае дрэва. З чым у літаратуры сама сябе звязваеце, з якімі «сусветнымі фамільнымі дрэвамі»?

— Пачалося гэта з Ліцэя пры БДУ. Там добра вывучалася літаратура, на той час — згубленая, схаваная, страчаная, якая вярталася ў першай палове 1990-х. Потым быў Лінгвістычны ўніверсітэт, проста шыкоўныя курсы англійскай літаратуры. Гэта быў і Моэм, і Вірджынія Вулф, і Фаўлз, і Джойс. Дыплом я пісала па Джойсе. Тады нават думалася: нашто пісаць, калі ўсё ўжо напісана, усе словы пахапалі і няма чым новым карыстацца. Напачатку мне было важна спрабаваць пісаць так, як не пісалі іншыя. Ужывіцца ў тэкст, у характар, недзе ўжыць замест дзеяслова метафарычнае дзеянне, стварацъ карціну асобнымі фарбамі, калі параўноўваць ужо з выяўленчым мастацтвам. Таму тут былі важныя і мадэрністы, і мастакі. Я цяпер думаю пра Селешчука, Бушчыка, вось такі метад...

— Калі кажаце «не пісаць так, як іншыя», то гаворыце пра сусветную літаратуру ці ўсё ж пра беларускае пісьменства 1980-х — 1990-х?

— Хутчэй пра літаратуру наогул. Што да беларускіх аўтараў, то на той момант я вельмі паважала Васіля Быкава, які й цяпер стаіць для мяне побач з Сартрам. Я думаю, што гэта прыкладна той самы ўзровень. Для беларускай літаратуры вялікі гонар, што ёсць такі аўтар. Потым Янка Брыль, які па мастацкіх сродках, па адвжнасці, па псіхалагізме таксама неперавўзыдзены аўтар. Гэта і Міхась Стральцоў, які і новыя тэмы ўводзіць, і ставіць новыя пытанні, напрыклад: хто я — мастак ці рамеснік?

Якраз у ліцэі я прачытала апавяданне «Швэдар» Уладзіміра Сцяпана. Уразілася. Маўляў, нічога сабе, і ў нас ёсць літаратура з чалавечым тварам. Ну і потым быў Глобус. Не было раней інтэрнэту, мабільных тэлефонаў, нічога, толькі кнігі...

Калі гаварыць пра беларускасць, то ў мяне ніякіх пытанняў не паўстае. Я яе бачыла. Бачыла тагачасных гарадскіх аўтараў, мы сустракаліся, размаўлялі па-беларуску. Зрэшты, і ў сям'і гэта было натуральным. Мой дзед, дырыжор Віктар Роўда, вучыўся ў Вільні да вайны, а бабуля Соф'я Ваяводская, ягоная жонка, наогул скончыла Віленскую беларускую гімназію. Яны і паміж сабой размаўлялі на некалькіх мовах — па-беларуску, па-руску, па-літоўску, па-польску, а калі высвятлялі адносіны, то пераходзілі на лаціну, каб мы іх не зразумелі і не наслухаліся чаго.

— Цяпер дэбютных кніжак выходзіць нямала, ёсць нават прэстыжная грашовая прэмія імя Максіма Багдановіча. Для часоў вашага першага прарыву ў літаратуру, на пачатку 90-х, гэтак падтрымліваць зусім маладых аўтараў было не прынята. Тым не менш, у 18 гадоў вам удалося надрукавацца ў дубаўцоўскай «Нашай Ніве». Можа, распавядзеце, як гэтак атрымалася?

— Атрымалася выпадкова і містычна. Тады мы сябравалі з Севярынам Квяткоўскім, у ягонага бацькі Алеся Квяткоўскага я займалася жывапісам. У нас была вясёлая кампанія, і Севярын тады пастаянна рэкламаваў «Нашу Ніву», усюды з ёю хадзіў, таму і я пачала за ім чытаць. Трэба было хадзіць на праспект, там стаяў знакаміты шапік, дзе прадавалася беларуская літаратура, газеты. Гэта быў цэлы рытуал — прыйсці на праспект і купіць новую «Нашу Ніву».

І вось я напісала апавяданне «Вырві гэта з мяне». Не ведаю, што мяне падбухторыла, але ўзяла і даслала яго на адрас «Нашай Нівы», без фатаграфіі, без якіх звестак пра сябе. Была вясна 1993 года, ніякага водгуку не сталася, ды я ўжо і забылася на гэта. І вось неяк увосень ідзем мы з сяброўкай, рытуальна купляем «Нашу Ніву», між іншым, для таго, каб пачытаць новы артыкул Севярына Квяткоўскага. І вось я разгарнула газету, чытаю Севярына, і тут мне сяброўка кажа: «Слухай, а Марыя Роўда — гэта не ты?» — «Ну так, так, я» — «Дык а «Вырві гэта з мяне» ты напісала?» — «Ну, я, я, а чаму ты пытаешся?» — «Дык ты ж на першай старонцы!»

— Хвіліна славы!

— Так, сапраўды. Гэта быў аванс на будучыню. Вельмі здорава, калі ёсць людзі, якія падтрымаюць на самым пачатку. Скажам, гледзячы на цяперашніх 30-гадовых, бачыш, што з'явіўся цэлы пласт людзей, і яны ўжо настолькі шмат зрабілі, выдалі кнігі. І ўсё гэта якасныя рэчы, няма прахадных тэкстаў. Гэта вельмі радуе, вялікая праца робіцца.

— Цяпер, пасля выдання «Клінічнага выпадку», грунтоўнага, можна сказаць, вычарпальнага падагульнення, чым жыве Марыя Роўда? Ці пішацца штосьці?

— Новае пішацца. Магчыма, у выніку будзе нешта буйнафарматнае, прынамсі пакуль што разрастаецца і разрастаецца. Ідэя такая: з цудоўнага стварэння, дзяўчынкі-Зосі коласаўскай, вырастае постсавецкая пачвара-жанчына. Як гэта ўсё атрымліваецца? Як такое наогул можа быць? Мы забываем часта праблему эмацыйнага гвалту — тое, што нельга толкам спраўдзіць, тое, пра што цяжка бывае расказаць у судзе. У чым прычына эмацыйнага гвалту: у соцыуме, у гісторыі, у радавод-ным дрэве? Можа, засталіся ў нас нашчадкі шляхты, ці нясём мы на сабе грахі продкаў? Вось прыкладна такія пытанні мяне хвалююць цяпер, калі я пішу новую рэч.

Ціхан Чарнякевіч

Літаратурная Беларусь

Кіраўнік праекта «ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» Алесь ПАШКЕВІЧ. Рэдактар Барыс САЧАНКА.
Тэлефон для даведак: **(8-017) 200-80-91.** Адрас электроннай пошты: **sbp@tut.by**